

PLATÓNOVY SPISY
Svazek I

Překlad František Novotný

PLATÓN
Euthyfrón
Obrana Sókrata
Kritón, Faidón
Kratylos, Theaitétos
Sofistéš, Politikos

PRAHA
2003

OIKOYMENH
Hennerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra společenských věd
Praha 5, Mladá Boleslav

K/03/2006

Translation © František Novotný, 1933, 1934, 1935
Copyright © OIKOYMENH, 2003
ISBN 80-7298-062-9

Obsah

Euthyfrón	7
Obrana Sókrata	31
Kritón	63
Faidón	81
Kratylos	161
Theaitétos	237
Sofisté	333
Politikos	411
<i>Poznámky . . . . .</i>	<i>489</i>
<i>Seznam zkratk . . . . .</i>	<i>551</i>
<i>Seznam literatury . . . . .</i>	<i>555</i>
<i>Ediční poznámka . . . . .</i>	<i>557</i>

všichni ostatní velicí a podivuhodní mužové doby přítomné i minulé; ale tohle babické umění jsme dostali já i má matka od boha, ona pro ženy, já pak pro mladé ušlechtilé muže a pro všechny krásné lidi. Nuže, a nyní musím na schůzku do královské stoy,⁹² k soudu, před který mě pohnal svou žalobou Melétos; ale zítra ráno, Theodóre, zase zde na shledanou!

Sofisté

*Theodóros, Sókratés,
host z Eleje,¹ Theaitétos*

Theodóros Podle včerejší úmluvy,² Sókrate, dostavili jsme se řádně sami, a mimo to přivádíme i tohoto hosta; rodem je z Eleje, je to přítel žáků Parmenidových a Zénónových a muž ducha velmi filosofického. sv. I
216

Sókr. Zdali pak tedy, Theodóre, nepřivádíš nevědomky – podle slova Homérova³ – ne hosta, nýbrž nějakého boha? Ten praví, že se kromě jiných bohů zvláště Ochránce hostů připojuje za průvodce k lidem, kteří jsou účastni spravedlivého ostychu, a dívá se na přečiny i řádné skutky lidí. Snad tedy i tebe provází některá z takových nadlidských bytostí, aby se podívala na nás, jak si špatně počínáme v umění hovorů, a aby nás usvědčovala, nějaký bůh usvědčovatel. b

Theod. To není, Sókrate, způsob toho hosta, nýbrž je mírnější nežli ti, kteří se z povolání zabývají spory. A podle mého zdání nikterak není ten muž bůh, ale jistě je božský, neboť takovými já nazývám všechny filosofy. c

Sókr. A dobře máš, příteli. Avšak skoro se zdá, že tento rod lidí nelze takřka o mnoho snáze rozeznati nežli rod bohů; neboť tito mužové se objevují pro neznalost ostatních namnoze v různých podobách, a tak *obcházejí po městech*, filosofové ne dělání, nýbrž skuteční, shlížejíce shůry na život tam dole, a jedněm se o nich zdá, že nestojí za nic, druhým, že za mnoho; a hned se objevují v podobě politiků, hned zase v podobě sofistů, jindy by u někoho vzbudili zdání, že si počínají docela šíleně. Avšak právě našeho hosta bych se rád zeptal, je-li mu milo, co myslili tam u nich těmito pojmy a jaká jména jim dávali. d

Theod. Jakými to?

Sókr. Pojmy sofista, politik, filosof.

Theod. Co vlastně a jaká asi stránka těchto pojmů byla

217

předmětem tvých pochybností i otázky, kterou sis usmyslil dáti?

Sókr. Tohle: zdali pokládali všechny tyto pojmy za jeden, nebo za dva, či jako jsou ta jména tři, tak také rozeznávali tři druhy a ke každému jednotlivému jménu připojovali jeden druh?⁴

Theod. Já myslím, že neodepře to vyložití; či jak o tom máme soudit, hoste?

b *Host* Tak, jak jsi řekl, Theodóre. Nic neodpírám a také není těžké říci, že to pokládali za tři druhy; avšak jeden po druhém jasně vymeziti, jaká je jeho podstata, to není malá ani snadná práce.

Theod. Náhodou ses, Sókrate, chytil podobného předmětu, na jaký jsme se ho vypyávali již dříve, než jsme sem přišli, a on i tehdy užíval proti nám týchž záminek jako nyní proti tobě; vždyť praví, že to slyšel dostatečně a že to nezapomněl.

c *Sókr.* Nuže tedy, hoste, neodepři nám, když jsme tě požádali o tu první laskavost, a řekni nám tohle, zdali jsi zvyklý raději sám o sobě vykládati dlouhou řečí to, co chceš někomu ukázat, či s užitím otázek, jako kdysi v mé přítomnosti dělal i Parmenidés a vykládal krásné věci; já jsem byl tehdy mlád, ale on byl již hodně stár.

d *Host* Ide-li, Sókrate, o příjemného a povolného společníka hovoru, je snazší tento způsob, mluvit s druhým; pakli ne, sám o sobě.

Sókr. Nuže můžeš si vybrat, kohokoli bys chtěl z těch, kteří zde jsou, neboť všichni tě budou klidně poslouchat; chceš-li se pak řídit mou radou, zvolíš si jednoho z mladých, tuhle Theaitéta, nebo snad z ostatních, je-li ti někdo po chuti.

e *Host* Sókrate, když jsem se octl nyní poprvé ve vaší společnosti, jaksi se ostýchám bavit se s vámi ne výměnou krátkých vět, nýbrž tak, že bych rozpředl dlouhou souvislou řeč, ať už sám o sobě, ať obrácenou k jinému, jako bych konal řečnickou přednášku; neboť ve skutečnosti věc právě řečená

není jen taková, jak by se někdo nadál podle tohoto způsobu, jakým byla naznačena v otázce, nýbrž vyžaduje velmi dlouhé řeči. Naopak zase neudělat po vůli tobě a těmto zde, zvláště když jsi ty takovým způsobem promluvil, to se mi zdá jaksi neslučitelné s pojmem hosta a nezdvořilé. Proto docela přijímám Theaitéta za společníka rozmluvy, i pro zkušenosti, které mám sám z dřívějších rozmluv s ním, i že ty mě k tomu nyní vybězíš.

Theait. Nuže tedy dělej tak, hoste, a jak řekl Sókratés, všem se zavděčíš.

Host Škoro se zdá, že k tomuto není potřebí už nic říci, Theaitéte; od této chvíle bude se řeč již obracet, jak se podobá, k tobě. Jestliže se tedy budeš mrzeti pro její namáhavou délku, nedávej vinu toho mně, nýbrž tuhle svým druhům.

Theait. Však myslím, že tak hned neochabnu; jestliže se však přece stane něco takového, přibereme i tuhle Sókrata, Sókratova jmenovce⁵ a mého vrstevníka i spolužáka, jenž není nezvyklý být často mým společníkem v namáhavé práci.

Host Dobrá; tohle si sám osobně rozhodneš v průběhu hovoru, ale společně se mnou máš zkoumat, počínaje nyní nejprve, jak se mi zdá, od sofistů, hledat a řeči objasňovat, co to asi jest. Nyní totiž je, pokud jde o tento pojem, tobě a mně společným majetkem toliko jeho jméno, kdežto činnost, pro kterou to jméno dáváme, máme možná v mysli každý zvlášť sám pro sebe; avšak vždy a při všem je třeba, aby byla zjednána dohoda spíše o věci samé prostřednictvím výkladů nežli o samotném jméně bez výměru. Co pak se týče té třídy lidí, kterou nyní zamýšlíme zkoumat, o té není právě nejsnadnější pojmuti, co to jest, sofista; avšak pokud je potřebí dobrého vypracování velikých věcí, o takových všichni už dávno uznávají, že je třeba napřed se k nim cvičiti na věcech malých a snazších, nežli se pracuje o samých největších. Nyní tedy, Theaitéte, já radím i nám takto, když jsme uvážili, že pojem sofista je těžký a že je nesnadno jej postihnouti, abychom se dříve cvičili v jeho hledání na

jiném pojmu snazším, ač jestliže ty snad nemůžeš udati nějakou schůdnější cestu.

Theait. To nemohu.

Host Chceš tedy, abychom konali pozorování o některém prostém předmětu a ten abychom se pokusili vystaviti za příklad toho většího?

e *Theait.* Ano.

Host Co bychom si tedy vzali, aby to bylo snadno poznatelné a malé, ale výměr aby to mělo ne menší než kterákoli z větších věcí? Tak například rybář udičnický; zdalipak to není pojem všem známý a docela nevyžadující nějaké veliké pozornosti?

Theait. Tak jest.

219 *Host* A přece doufám, že s ním je spojeno hledání a výměr, který nám nebude neužitečný pro náš účel.

Theait. To by bylo dobré.

Host Nuže tedy začněme s ním takto. Řekni mi: zdalipak ho budeme pokládat za umělce, či za člověka neumělého, ale majícího jinou schopnost?

Theait. Za neumělého, to nikoli.

Host Avšak všechna umění⁶ se dělí celkem na dva druhy.

Theait. Jak?

Host Zemědělství a veškerá péče týkající se všeho smrtelného těla, dále to, co se vztahuje k předmětům složeným a udělaným, které jmenujeme výrobek, i umění napodobovací – všechny tyto

b činnosti by se všim právem nazývaly jedním jménem.

Theait. Jak to a kterým?
Host Při všem, co dříve není a co někdo později uvádí v jsoucnost, říkáme asi, že ten uvádějící tvoří a to uváděné že je tvořeno.

Theait. Správně.

Host A k tomuto mají obrácenu svou působnost všechny ty činnosti, které jsme právě probrali.

Theait. Ano, mají.

Host Shrňme je tedy v jedno a nazvěme je tvořením.

Theait. Budiž.

Host Potom je tu zase celý obor učení a obor poznání, činnost výdělečná, zápasnická a lovecká; z těchto žádná nic nevyrobí, nýbrž těch věcí, které jsou a které vznikly, jedněch se zmocňují slovy a činy, jiných se nedovolují zmocňovati těm, kteří se o to pokoušejí. Proto tedy by nejlépe slušelo nazvati všechny ty jednotlivé činnosti dohromady jakýmsi uměním získávacím.

Theait. Ano, to by bylo dobře.

Host Když pak se všechna umění dělí na umění získávací a umění tvořivé, do kterého z obou bychom zařadili, *Theaitéte*, udičnictví?

Theait. Patrně do umění získávacího.

Host Avšak což nemá umění získávací zase dva druhy? Jeden je druh výměnný, který se provádí mezi lidmi po dobrém za dary, nájmy a koupě, kdežto všechen ostatní, jenž se činy nebo řečmi věcí zmocňuje, by byl zmocňovací.

Theait. Tak aspoň se ukazuje podle toho, co bylo řečeno.

Host A což zmocňovací umění, to není třeba rozdělit na dvě?

Theait. Jak?

Host Tak, že celý obor prováděný zjevně budeme pokládat za zápasnický, kdežto všechen jeho skrytý druh za lovecký.

Theait. Ano.

Host Avšak co se týče loveckého umění, bylo by nerozumné nedělit je na dvě.

Theait. Řekni jak.

Host Tak, že dělením vytvoříme jeden druh vztahující se k věcem neživým a druhý vztahující se k tomu, co je živé.

Theait. Proč ne? Vždyť oba jsou.

Host Jak by nebyly? A ten druh týkající se věcí neživých – jenž je bezejmenný, vyjma jisté druhy potápěčství a jiné takové drobnosti – musíme nechat být, ale ten druhý, který je lov na živá zvířata, musíme nazvat živolovectvím.⁷

Theait. Budiž.

Host U živoľovectví by se zase právem mluvílo o dvojm druhu; jednak je to lov na zvířata chodící po nohou, jenž se dělí na mnoho druhů a jmen, neboli chodolovectví, jednak veškeren lov na plovoucí zvěř, lovectví ve vlhku.⁸

Theait. Ovšemže.

b *Host* A u plovoucí zvěře vidíme jednak druh pernatý, jednak vodní?

Theait. Jak by ne?

Host A veškerému lovu na pernatý druh říkáme tuším ptáčnictví.

Theait. Ano, říkáme.

Host Všechn pak skoro obor týkající se vodní zvěře je rybářství.

Theait. Ano.

Host A což, nerozdělili bychom zase tento lov podle jeho dvou největších částí?

Theait. Podle jakých?

Host Podle toho, že při jednom druhu se provádí lov prostě ohradami, při druhém úderem.

Theait. Jak to myslíš a jak rozděluješ jedno i druhé?

c *Host* To první proto, že všechno, cokoli pro zadržení uzavírá něco v sobě obsaženého, je nasnadě jmenovati ohradou.

Theait. Ovšemže ano.

Host Není-li pak tedy třeba nazývat sítě a smyčky a vše a takové věci nejinak než ohradami?

Theait. Jinak ne.

Host Tedy tento druh nazveme ohradolovectvím nebo nějak tak.

Theait. Ano.

d *Host* Avšak ten, který se provádí úderem, háky a vidlicemi, jest různý od onoho a měli bychom jej nyní jedním jménem nazvati jakýmsi lovem úderným; či řekl by, *Theaitéte*, někdo něco lepšího?

Theait. Nestarejme se o jméno, vždyť i tohle stačí.

Host Noční pak způsob úderného lovu jest, myslím, nazván od lovců samých, protože se koná za světla ohně, lovem ohňovým.

Theait. Ovšemže.

Host A veškeren denní způsob, protože i vidlice mají na svých koncích háky, způsobem hákovým.

Theait. Ano, tak se tomu říká.

Host Nuže a pokud jde o hákový způsob úderného lovu, ten, který se provádí směrem shora dolů, protože se takto nejvíce užívá vidlic, je nazván, myslím, jakýmsi vidličařením.

Theait. Tak aspoň někteří říkají.

Host A co zbývá, jest, možno říci, ještě jeden jediný způsob.

Theait. Jaký to?

Host Způsob úderu proti tomuto opačného, jenž se provádí hákem, a to ne na nahodilé části rybiho těla jako při vidlicích, nýbrž pokaždé na hlavě a na ústech kořisti, a který se způsobuje naopak tahem zdola nahoru holemi a pruty;⁹ jaké jméno, *Theaitéte*, řekneme, že by se mu mělo dát?

Theait. Zdá se mi, že co jsme si před chvílí předsevzali nalézt, že právě to je nyní hotovo.

Host Nyní tedy, pokud jde o udičnictví, ty a já jsme ve shodě netoliko o jeho jménu, nýbrž náležitě jsme dostali i výměr té činnosti. Neboť polovice veškerého umění byla získávací, získávacího druhu zmocňovací, zmocňovacího lovecká, loveckého živoľovecká, živoľoveckého lovectví ve vlhku, vlhkoloveckého celý do ní úsek byl rybářství, rybářství mělo druh úderný, údernictví druh hákový; a u tohoto ten druh, při kterém se úder způsobuje tahem nahoru, má jméno podle té činnosti samé:¹⁰ a to je nyní hledané tak řečené udičnictví.

Theait. Věru, to je veskrze jak náleží jasné.

Host Nuže tedy podle tohoto vzoru pokoušejme se nalézt, co asi je sofista.

Theait. Dozajista.

Host Tak tedy to byla první otázka, zdali je pokládati udičnictví

ka za neznalého zvláštní práce či za člověka vyznajícího se v některém umění.

Theait. Ano.

d *Host* A nyní tedy budeme pokládati tohoto, Theaitéte, za neznalce, či veskrze za sofistu v pravém smyslu toho slova?¹¹

Theait. Za neznalce, to nikoli; chápu totiž, co myslíš, že daleko takový není ten, kdo má toto jméno.

Host Ne, nýbrž musíme mu, jak se podobá, přiznati nějaké umění.

Theait. Které pak to?

Host Což pak jsme, pro bohy, nepoznali, že ten muž je příbuzný s oním mužem?

Theait. Který s kterým?

Host Udičnick se sofistou.

Theait. Jak?

Host Jeví se mi, že oba dva jsou jacísi lovci.

e *Theait.* Jakým lovem se zabývá ten druhý? Neboť o jednom jsme už řekli.

Host Rozdělili jsme, tuším, právě veškeren lov na dvě, stanovice jeden druh pro zvěř plovoucí, druhý pro zvěř chodící.

Theait. Ano.

Host A jeden jsme probrali, pokud jde o plovoucí zvířata žijící ve vodě; avšak druh chodící jsme nechali nerozdělen, řkouce, že je velmi složitý.

222 *Theait.* Ovšemže.

Host Tedy od umění získávacího až sem jdou sofista a udičnick spolu.

Theait. Aspoň se tak podobá.

Host Avšak rozcházejí se u živolovectví a jeden jde směrem k moři a k řekám i jezerům, aby lovil zvířata v nich žijící.

Theait. Ovšem.

Host Ale ten druhý k zemi a zase jakýmsi jiným řekám, jakoby k nivám obsahujícím hojnost bohatství a mládí, aby se zmocnil tvorů na nich se pasoucích.

Theait. Jak to myslíš?

Host Lov na chodící zvěř se dělí na dvě veliké části.

Theait. Která je jedna i druhá?

Host Jedna je lov na krotké živočichy, druhá na divoké.

Theait. Což pak jest nějaký lov na krotké?

Host Ano, ač jestliže je člověk krotký živočich. Postav se, na kterékoli stanovisko ti je libo, buď na stanovisko, že není žádný krotký živočich, nebo že krotký je některý jiný, kdežto člověk je divoký, nebo zase že pokládáš člověka za živočicha krotkého, ale soudíš, že není žádného lovu na lidi; ať to je kterákoli z těchto vět, o které myslíš, že ti je řečena po chuti, jen nám to přesně urči.

Theait. Nuže, myslím, hoste, že my jsme krotcí živočichové, a soudím, že jest lov na lidi.

Host Řekněme tedy, že i krotkolovectví je dvojí.

Theait. Podle čeho to?

Host Tak, že lupičství, otrokářství, tyranství a veškeré válečnictví, všechno to stanovíme za jeden druh, za lov násilný.

Theait. Dobře.

Host Avšak soudnictví, řečnění k lidu i hovor společenský, také to jako jeden celek nazveme jakýmsi jedním uměním přemlouvačským.

Theait. Správně.

Host A v přemlouvačství stanovme dva druhy.

Theait. Které?

Host Jeden prováděný v soukromí, druhý na veřejnosti.

Theait. Ano, tak vznikají oba ty druhy.

Host A co se týče soukromolovectví, není-li pak zase jeden jeho druh výdělečný a druhý dávavý?

Theait. Nerozumím.

Host Jak se podobá, ještě sis pozorně nevšiml lovu zamilovaných.

Theait. Po které stránce?

Host Že uloveným ještě k tomu přidávají dary.

b

c

d

e

Theait. Máš zcela pravdu.

Host Tohle tedy budiž druh umění milovnického.

Theait. Ovšemže.

Host Z výtěžného pak lovu ten způsob, při kterém se ve styku s druhými užívá laskavosti a který si dělá vnařidlo ve-skrze prostřednictvím libosti a jako mzdu si vydělává toliko pro sebe živobytí, ten bychom, myslím, všichni nazvali jakým-
223 si uměním lahodícím nebo zpříjemňovacím.¹²

Theait. Jakkak by ne?

Host Avšak ten, který o sobě hlásá, že je společensky činný pro šíření zdatnosti, ale dává si platit mzdu v penězích, zdali pak není hodno nazvat tento druh jiným jménem?

Theait. Jakkak by ne?

Host A kterým to? Pokus se to říci.

Theait. To je jasné; zdá se mi totiž, že jsme našli sofistu. Nuže tedy už jsem to řekl a myslím, že bych ho nazýval jmé-
nem mu příslušným.

Host Tedy podle tohoto nynějšího usuzování, *Theaitéte*, jak
b se podobá, k umění přivlastňovacímu, a to loveckému,¹³ a to živolovectví, a to k lovu na suchu, a to ke krotkolovectví, k li-
dolovectví, k soukromolovectví, k výtěžnictví, k penězober-
ství, k jakobyvychovatelství –, náleží lov na bohaté a urozené
mladé lidi a ten je nazvatí, jak nám vychází z nynější úvahy,
sofistikou.

Theait. Docela tak.

Host Podívejme se na to ještě i takto; neboť předmět, který
c nyní hledáme, souvisí s uměním nikterak jednoduchým, nýbrž
velmi složitým. Vždyť se totiž v tom, co bylo dříve řečeno,
ukazuje zjev, že to není ten pojem, za jaký jej my nyní poklá-
dáme, nýbrž některý jiný.

Theait. Jak to?

Host V umění získávacím byl tuším dvojitý druh, jeden, který
obsahuje obor lovecký, a druhý výměnný.

Theait. Ano, to byl.

Host Nuže, u umění výměnného bychom snad měli mluvit zase o dvou druzích, z nichž jeden je darovací a druhý tržní.

Theait. Budiž tomu tak.

Host A tržnictví, řekneme, se dělí zase na dvě.

Theait. Jak? d

Host Jeden druh jest trh přímý, provozovaný od samých vý-
robců, a druhý je trh zprostředkovatelský, obchodující s výrob-
ky cizími.

Theait. Ovšem.

Host A což, nenazývá se u trhu zprostředkovatelského smě-
na prováděná v jedné obci, asi poloviční jeho část, kupectvím?

Theait. Ano.

Host Avšak ten druh, při kterém se zboží koupí a prodejem
směňuje z jedné obce do druhé, obchodem?

Theait. Jakkak by ne?

Host A pokud jde o obchod, zdalipak nepozorujeme, že se
při něm za peníze vyměňují koupí jednak ty věci, kterými se
e živí a kterých užívá tělo, jednak ty, kterých potřebuje duše?

Theait. Jakkak to myslíš?

Host Snad neznáme ten druh týkající se duše, kdežto ten
druhý asi chápeme.

Theait. Ano.

Host Řekněme tedy o veškerém músicckém umění, jež se
přenáší z obce do obce a pokaždé tu je koupeno a jinam dová-
ženo a tam prodáváno,¹⁴ i o umění malířském a kejklířském¹⁵
a o mnoha jiných věcech určených pro duši, jež se dovážejí
a kupují jednak pro zábavu, jednak i pro vážný zájem, že zjed-
návají tomu, kdo je dováží a prodává, neméně nežli prodej po-
krmů a nápojů, správně jméno obchodníka.

Theait. Máš zcela pravdu.

Host Nuže nenazveš snad tímž jménem i toho, kdo skupuje
b nauky a město od města je zpeněžuje?

Theait. To jistě.

Host A v tomto obchodu pro duše jeden druh by jistě bylo

možno vším právem nazvat uměním na ukázkou,¹⁶ druhý pak je třeba pojmenovat jménem o nic méně směšným, nežli je to první,¹⁷ přece však, protože tu jde o prodávání nauk, musí být to jméno nějak příbuzné s tou činností.

Theait. Ovšemže ano.

Host Tedy u tohoto obchodování s naukami jest nazvati jedním jménem ten obor, který se týká nauk ostatních umění, ale obor nauky o zdatnosti jiným.

c *Theait.* Jakkak by ne?

Host Zajisté by slušelo nazývati obor těch ostatních umění obchodováním s uměními; ale u tohoto druhého oboru pokus se ty říci jméno.

Theait. A které jiné jméno by člověk mohl říci, aby to neznělo chybně, nežli že to je ten nyní hledaný sofistický obor?

d *Host* Žádné jiné. Nuže tedy nyní to shrňme a řekněme, že z umění získávacího, výměnného, tržního, obchodního, obchodujícího s řečmi a naukami ten obor, který obchoduje se zdatností, to je, jak se podruhé ukázalo, sofistika.

Theait. Ba věru.

Host Za třetí pak i jestliže někdo je usazen na jednom místě v obci a prodává nauky týkající se právě téhož předmětu, z nichž jedny kupuje, jiné i sám vyrábí, a umínil si mít z toho živobytí, také toho bys, myslím, nenazýval nijak jinak než právě takto.

Theait. Jakkak bych neměl?

e *Host* Tedy i výměnný, a to tržní obor umění získávacího, buď kupecký nebo prodávající vlastní výrobky, tak i onak, ať to je kterýkoli druh obchodování s naukami týkajícími se takového předmětu, vždy jej nazveš, jak viděti, sofistickým.

Theait. Nutně, neboť je třeba jít důsledně s myšlenkou.

Host Nuže ještě pozorujme, zdali se snad obor, o který nám nyní jde, podobá něčemu takovému.

225 *Theait.* Čemu to?

Host Jednou částí umění získávacího bylo, jak jsme viděli, zápasnictví.

Theait. Ano, to bylo.

Host Tu pak není od věci rozdělití je na dvě části.

Theait. Řekni, na které.

Host Tak, že v něm stanovíme jeden druh závodnický a druhý bojovný.

Theait. Tak jest.

Host Tu pak co se týče bojovnictví, tomu způsobu, který se provádí tělem proti tělům, je nasnadě dáti i nějaké takové příslušné jméno, například násilnictví.

Theait. Ano.

Host Avšak tomu, při kterém se bojuje řečmi proti řečem, jak jinač kdo řekne, *Theaitéte*, nežli spor? b

Theait. Nijak.

Host Avšak obor týkající se sporů jest pokládati za dvojité.

Theait. Jak?

Host Pokud se totiž zápasí dlouhými řečmi proti dlouhým řečem odpůrců, a to veřejně o právo a bezpráví, je to druh soudní.

Theait. Ano.

Host Ale ten druh, který se provádí v soukromí a je rozdroben v otázky stavěné proti odpovědím, jsme zajisté zvyklí nenazývat jinak než slovním zápasem.

Theait. Jinak ne.

Host A v slovním zápasení to, při čem se vede spor o závazky, ale ten spor se provádí jen tak a neodborně, všechno to je c pokládat za jeden druh, protože to úsudek rozeznal jako něco zvláštního, avšak názvu se mu nedostalo ani od dřívějších lidí, ani nestojí za to, aby se mu ho dostávalo nyní od nás.

Theait. Pravda, neboť je rozdělen na příliš malé a rozmanité části.

Host Avšak odborný druh, při kterém se vede spor obecně o sám pojem spravedlnosti a nespravedlnosti a ostatní takové, jsme zvyklí nazývat eristickým.¹⁸

Theait. Jakkak by ne?

d *Host* A z eristického oboru jeden druh zajisté peníze utrácí, druhý vydělává.

Theait. Ovšemže ano.

Host Pokusme se tedy říci, kterým jménem je třeba nazývat jeden i druhý z nich.

Theait. Ano, to věru musíme.

Host Nuže, jak se mi zdá, ta činnost, při které se pro zálibu v hovoru o těchto věcech zanedbávají soukromé věci, ale při které se způsobem řeči u většiny posluchačů nevzbuzuje sluchový požitek, ta se podle mého soudu nazývá jinak než žvanění.

Theait. Ano, říká se tomu tak nějak.

e *Host* Co pak se týče té opačné činnosti, při které se ze soukromého hádání vydělávají peníze, tu zase ty se teď pokus pojmenovat.

Theait. A co jiného by zase kdo mohl říci, aniž by chybil, nežli že nyní již počtvrté tu zase je ten podivuhodný a od nás hledaný sofista?

226 *Host* Nic jiného to tedy není, jak se podobá, nežli výdělečný druh lidí, jenž náleží k umění eristickému, k slovnímu zápasnictví, k umění sporu, k oboru bojovnému, k zápasnictví, k umění získávacímu: to je, jak zase nyní ukázal úsudek, sofista.

Theait. Zcela jistě.

Host Nuže vidíš, jak je to pravda, že tohle zvíře je ošemetné a že ho nelze, jak se říká, popadnout jednou rukou?

Theait. Je tedy potřebí oběma.

b *Host* Ano, je potřebí, a musíme tak udělat, seč jsme, když jsme mu už takhle na stopě. A řekni mi: užíváme snad některých slov z mluvy čeládky?

Theait. A mnohých; ale na které se to z jejich množství ptáš?

Host Na takové, jako říkáme cediti, prosívati, převívati a přebíрати.

Theait. A co dále?

Host A kromě těchto známe ještě výrazy česati, přísti, tkáti a nesčíslně jiných takových, jichž se užívá v řemeslech. Ano?

Theait. Co jsi chtěl o nich ukázat, že jsi předložil tyto příklady a dal jsi otázku o všech?

Host Všechna uvedená slova znamenají asi rozlučování.

Theait. Ano.

Host Tedy podle mého soudu, když se tu myslí při nich všech jedno umění týkající se těchto věcí, uznáme za vhodné dáti mu jedno jméno.

Theait. A jak mu řekneme?

Host Umění rozlučovací.

Theait. Budiž.

Host Teď pozoruj, zdali budeme moci zase u něho nějakým způsobem spatřit dva druhy.

Theait. Pozorování, které mi ukládáš, je pro mne příliš rychlé.

Host Nuže, v uvedených příkladech rozlučování bylo jednak oddělování horšího od lepšího, jednak podobného od podobného.

Theait. Je viděti, že takový byl asi smysl toho, co bylo nyní řečeno.

Host Jak se říká tomu druhému, nevím; ale pro to rozlučování, které lepší ponechává a horší odhazuje, mám jméno.

Theait. Řekni, které.

Host Všechno takové rozlučování, jak to já chápu, se nazývá obecně jakýmsi čištěním.

Theait. Ano, tak se to nazývá.

Host Nuže a to čištění, zdali pak by každý neviděl, že i to je zase dvojí?

Theait. Ano, když by měl na to čas, snad; avšak já to nyní nepozoruji.

Host Jistě ty mnohé druhy čištění týkající se těl sluší zahrnouti pod jedno jméno.

Theait. Jaké a pod které?

Host Jednak u živých tvorů všechno pročišťování, které se provádí uvnitř těl působením gymnastiky a umění lékařského

a záleží v správném rozlučování, i čištění povrchu, příliš všední, aby se o něm mluvilo, které vykonává lazebnictví; a u neživých těl, na která vynakládá péči valchářství a veškeré upravování, jež dostalo v podrobnostech mnoho a na pohled směšných jmen.

Theait. A velmi.

Host Naprosto, *Theaitéte*. Avšak cestě usuzování není o nic méně důležitá práce houbou ani o nic důležitější pití léku, podle toho, že jedno nám svým čištěním prospívá málo a druhé velice. Neboť když se pokouší vyzorovat, co je ve všech uměních příbuzné a co není příbuzné, aby nabyla o nich rozumového poznání, váží si hledíc k tomu všech stejně, a pokud jde o podobnost, nepokládá jednu věc za směšnější druhé; nijak neuznává toho, kdo projevuje lovecké umění strategií, za něco vznešenějšího nežli toho, kdo je projevuje chytáním vši, nýbrž obyčejně za nadutějšího. A tak i nyní, co se týče tvé otázky, kterým jménem nazveme souhrn všech těch schopností, jejichž údělem je očišťovatí tělo, ať už živé nebo neživé, nic jí nebude záležet na tom, které by znělo nejokázaleji; jen ať drží – odděleně od očištění duše – svázány všechny ty činnosti, které očišťují něco jiného. Nyní totiž usiluje, ač jestliže rozumíme její snaze, odděliti očišťování týkající se mysli od ostatního.

Theait. Však rozumím a připouštím, že jsou dva druhy očišťování a jeden druh že se týká duše a je oddělen od očišťování těla.

Host Překrásně. Poslouchej mě dále a pokoušej se zase to, co bylo řečeno, děliti na dvě.

Theait. Jak mě povedeš, podle toho se pokusím spolu s tebou děliti.

Host Špatností jmenujeme něco v duši různého od ctnosti?

Theait. Jakpak by ne?

Host A očišťování znamená, jak jsme viděli, vymítati, cokoli je kde špatného, a to druhé ponechávati.

Theait. Ano, tak to bylo.

Host Tedy i u duše, pokud budeme nalézati nějaké odnímání špatnosti, vhodně tomu budeme říkat očišťování.

Theait. Velmi vhodně.

Host U duše je třeba mluvit o dvou druzích špatnosti.

Theait. O kterých?

Host Jeden jest, jako když se vyskytuje v těle nemoc, druhý jako ošklivost. 228

Theait. Neporozuměl jsem.

Host Nepokládáš snad za totéž nemoc a roztržku?

Theait. Ani na tohle nevím, co mám odpovědět.

Host Zdali pak je podle tvého mínění roztržka něco jiného nežli zkáza toho, co je od přírody sourodé, způsobená nějakým rozdělením?¹⁹

Theait. Nic jiného.

Host Avšak ošklivost, je to něco jiného než obecný nedostatek míry, který je všude ve všem nevzhledný?

Theait. Nikterak to není nic jiného. b

Host A což nepozorujeme, že v duši lidí špatné povahy jsou mínění rozdvojena s žádostmi, odvaha s libostmi, úsudek s pocity nelibými, a tak i všechny tyto schopnosti vespolek?

Theait. Ba až příliš.

Host Jistě však jsou všechny dohromady z přirozené nutnosti sourodé.

Theait. Jakpak by ne?

Host Správně tedy nazveme špatnost roztržkou a nemocí duše.

Theait. Ano, zcela správně. c

Host A dále: když to, co je účastno pohybu a stanoví si jistý cíl, při pokusech o jeho dosažení při každém rozběhu se octne mimo něj a chybí se ho, zdali pak řekneme, že se mu to děje ze vzájemné souměrnosti, či naopak z nedostatku míry?

Theait. Je jasné, že z nedostatku míry.

Host Avšak veškerá duše, jak víme, má všechnu nevědomost neúmyslně.

Theait. Zajisté.

d *Host* Nuže, nevědění není jistě nic jiného nežli chybné myšlení duše, která spěje k pravdě, ale ocitá se mimo cíl a nedojde poznání.

Theait. Ovšemže ano.

Host Tedy nerozumnou duši jest pokládati za ošklivou a neúměrnou.

Theait. Podobá se.

Host Bývají tedy v ní, jak je vidět, tyto dva druhy zla, jeden, který je obecně nazýván špatností, a to je zcela zřejmě její nemoc.

Theait. Ano.

Host Druhý pak nazývají nevědomostí, ale nechtějí uznati, že ten druh, vyskytující se jedině v duši, je nějaká špatnost.

e *Theait.* Docela je třeba připustit, o čem jsem právě teď při tvé řeči pochyboval, totiž že jsou dva druhy špatnosti v duši, a že zbabělost, nezřízenost a nespravedlnost je dohromady míti v nás za nemoc, kdežto stav mnohé a rozmanité nevědomosti je pokládati za ošklivost.

Host Nuže a nevznikla u těla pro tyto dva stavy jakási dvě umění?

Theait. Která to?

229 *Host* Pro ošklivost gymnastika, pro nemoc lékařství.²⁰

Theait. To je viděti.

Host A tak jistě i pro násilnost, nespravedlnost a zbabělost je trestnictví; to ze všech umění nejvíce přísluší právu.

Theait. Pravděpodobně, jak aspoň je možno říci podle lidského mínění.

Host A co se týče veškeré nevědomosti, zdalipak by mohl někdo správněji jmenovati některé jiné umění než umění vyučovací?

Theait. Žádné.

b *Host* A dále: zdali pak je u vyučování uznávat toliko jeden jediný druh, či více, a že dva druhy jsou u něho nejdůležitější? Uvažuj.

Theait. Uvažuji.

Host A zdá se mi, že bychom to takhle nějak nejrychleji našli.

Theait. Jak?

Host Že bychom se podívali, zdali nevědomost připouští nějaký řez ve svém středu. Neboť jestliže se ta rozdvojí, je jasné, že přinutí také vyučování, aby mělo dvě části, jednu pro každý z obou druhů jí samé.

Theait. Tedy co, ukazuje se ti někde, co nyní hledáme?

Host Aspoň vidím, jak se mi zdá, u nevědomosti oddělen c jistý veliký a zlý druh, který vyváží všechny její ostatní části.

Theait. Jaký to?

Host Když člověk něco dobře neví a myslí si, že ví; skoro se zdá, že tím vznikají všem všechny chyby, do kterých upadáme ve svém myšlení.

Theait. Pravda.

Host A tu bylo podle mého mínění tomuto jedinému druhu nevědomosti dáno jméno neznalost.

Theait. Ovšemže.

Host A kterépak jméno je tedy dáti té části vyučovacího umění, která tohle odklízuje?

d *Theait.* Myslím si, hoste, že to druhé je vyučování odborné, avšak toto že bylo zde od nás nazváno vzděláváním.

Host Ano, Theaitéte, také skoro u všech Hellénů. Avšak ještě musíme uvážit i to, zdali to je už v celém svém rozsahu nedělitelné, či připouští nějaké dělení, které by bylo hodno pojmenování.

Theait. Jistě to je třeba uvážiti.

Host Nuže, zdá se mi, že se i tohle ještě jistým způsobem dělí.

Theait. Podle čeho?

Host Při vyučování slovem je, jak se podobá, jedna cesta drsnější, ale druhá jeho část je hladší.

Theait. Co znamená to jedno i druhé?

230 *Host* První je jakýsi starobylý, od otců přijatý způsob, kterého obyčejně užívali pro své syny a mnozí ještě i nyní užívají, kdykoli se jim dopustí nějaké chyby, a při tom je v jistých případech plátní, v jiných domlouvají mírněji; tu pak všechno to dohromady by bylo možno nazvat činností napomínací.

Theait. Tak jest.

Host Avšak co se týče toho druhého, podobá se, že někteří došli po zralé úvaze toho mínění, že všechna neznalost je nedobrovolná, a že ten, kdo se o sobě domnívá, že je moudrý, by se nikdy nechtěl učit ničemu z toho, v čem se pokládá za znalého, a že napomínací způsob vzdělávání při veliké námaze má malý úspěch.

Theait. A to myslí správně.

b *Host* Proto se tedy vypravují k vypuzení této domněnky jiným způsobem.

Theait. Jakým to?

c *Host* Dotazují se na věci, o kterých se někdo domnívá, že o nich dovede říci něco podstatného, ačkoli o nich nedovede říci nic; potom ta mínění při jejich bludnosti snadno zkoušejí, a shrnuvše je ve svém posudku dohromady, kladou jedno vedle druhého a přitom ukazují, jak si ta mínění odporují, i když jde o tytéž věci, tatáž hlediska a tytéž vztahy. Když to ti lidé vidí, horší se sami na sebe, ale k ostatním se stávají mírnými; tímto způsobem se zbavují těch velikých a tuhých mínění o sobě samých a to je zbavování ze všech nejpříjemnější pro toho, kdo o něm slyší, a pro postiženého člověka nejtrvalejší. Ti, kteří je očisťují, mají totiž, milý hochu, touž zásadu jako mají lékaři těl, že by tělo nemohlo mít dříve prospěch z podávané potrawy, dokud někdo nevypudí vnitřní překážky; stejně tak usoudili i oni o duši, že nebude mít dříve užitek z podávaných nauk, d dokud někdo svým usvědčováním nevzbudí v usvědčovaném stud, dokud mu nevyjme mínění překážející naukám a nezpůsobí, aby se jevil čist a myslil si, že ví jediné to, co vskutku ví, a více ne.

Theait. To je věru ze všech stavů nejlepší a nejrozumnější.

Host Ze všech těchto důvodů musíme, *Theaitéte*, říci, že usvědčování je největší a neúčinnější ze způsobů očisťování, a o člověku, který jím nebyl vyzkoušen, jest souditi, i kdyby to byl sám veliký král,²¹ že pokud je neočištěn od největších poskvrn, je nevzdělaný a ošklivý po té stránce, po které by měl být nejčistší a nejkrásnější, kdo chce býti vskutku šťasten.

Theait. Docela jistě.

Host Nuže, jak nazveme ty, kteří provozují toto umění? Já se totiž bojím říkat jim sofistě.

231

Theait. Proč to?

Host Abychom jim neprokazovali příliš velikou čest.

Theait. Avšak výklad nyní podaný se jistě podobá něčemu takovému.

Host Ano, také vlk psu, nejdivočejší zvíře nejkrásnějšímu. Opatrný člověk se musí ze všeho nejvíce míti vždycky na pozoru při podobnostech; to jsou totiž věci velmi skluzké. Ale budiž; neboť nevznikne, myslím, o malicherné výměry spor tehdy, když se budou mít náležitě na pozoru.

b

Theait. Jistě to není podobně pravdě.

Host Tedy dejme tomu, že druhem umění rozlučovacího je čištění, u čištění budiž oddělena ta část, která se vztahuje k duši, a z té umění vyučovací a z umění vyučovacího umění vzdělávací; a u umění vzdělávacího to usvědčování, které se zabývá lichým zdáním moudrosti, nebudiž od nás nazýváno v úvaze nyní se projevivší nijak jinak než uslechtilou sofistickou dobrého rodu.

Theait. Nazývejme je tak; avšak již se ukázalo tolik podob, že jsem věru na rozpacích – chci-li mluvití pravdivě a určitě –, co mám říci, že je doopravdy sofista.

c

Host Tvé rozpaky jsou přirozené. Ale je třeba míti za to, že také on je nyní silně na rozpacích, kudy by asi ještě uklouzl výměru; neboť je správné přísloví, že není snadné uniknouti všem útokům. Nuže, právě teď musíme na něho co nejvíce napadnout.

Theait. Máš dobře.

Host Nejprve se tedy zastavme, jako bychom si chtěli oddechnouti; při té přestávce si zároveň přepočítejme, v kolika podobách se nám ukázal sofista. Nejprve, zdá se mi, jsme ho našli jako výdělečného lovce mladých a bohatých lidí.

Theait. Ano.

Host Za druhé jako jakéhosi obchodníka s naukami pro duši.

Theait. Ovšemže.

Host Za třetí, zdalipak se neukázal kupcem v témže oboru?

Theait. Ano, a za čtvrté byl podle nás prodavač vlastních výrobků v oboru nauk.

Host Správně jsi připomněl. To páté se já pokusím uvést na paměť; je to jakýsi borec zápasnictví v řečech, jenž si vyhradil umění eristické.

Theait. Ano, jest.

Host Ta šestá podoba je věru sporná, přece však jsme ji uznali a připustili jsme mu, že je očisťovatelem duše od mínění překážejících naukám.

Theait. Ovšemže ano.

232 *Host* Kdykoli pak se někdo jeví znalým mnoha věcí, ale je nazýván jménem jediného umění, není tento zjev zdravý, nýbrž je jasné, že kdo se takto dívá na některé umění, nedovede v něm nalézt to, k čemu hledí všechny tyto vědomosti, a proto také nazývá toho, kdo ty vědomosti má, mnoha jmény místo jedním. Neuvědomuješ si to?

Theait. Skoro se zdá, že je tomu nejspíše asi takto.

b *Host* Nuže nedopusťme, abychom my sami pro svou lenost byli při svém zkoumání v tom poměru, nýbrž nejprve znova proberme své výklady o sofistovi.²² O jednom výměru se mi jistě zdálo, že ho nejlépe vyznačuje.

Theait. Který to?

Host Nazvali jsme ho kdesi slovním zápasníkem.

Theait. Ano.

Host A což, nestává se i jiným lidem učitelem právě této věci?

Theait. Jak by ne?

Host Uvažujme tedy, čeho se asi týkají slovní zápasy, pro které takovíto učitelé, jak praví, vzdělávají. Naše zkoumání se začínej asi takto: Pověz, zdali dávají tuto schopnost pro obor věcí božských, které jsou obecnému množství skryty?

Theait. Aspoň se to o nich říká.

Host A což pro všechny viditelné stránky země i nebe a co s tím souvisí?

Theait. Ano.

Host Avšak také kdykoli se v soukromých schůzkách něco mluví obecně o vznikání a jsoucnosti, býváme jistě svědky, že i sami dovedou činiti námitky a také že jiné dělají schopnými svého umění.

Theait. Ovšemže.

Host A dále co se týče zákonů a veškerého občanského života, zdalipak neslibují, že i pro ten obor cvičí v umění sporu?

Theait. Ano, vždyť by se takřka nikdo neúčastnil jejich hovorů, kdyby tohle neslibovali.

Host Avšak pokud jde o všechna umění dohromady i o každé jednotlivé zvlášť, všechny námitky, které je činit vůči každému odborníku samému, jsou, tuším, majetkem veřejnosti, neboť jsou sepsány a uloženy pro každého, kdo se jim chce naučit.

Theait. Zdá se mi, že máš na mysli Prótagorovy spisy o zápasnictví a jiných uměních.

Host A také mnohých druhých spisovatelů, můj milý. Avšak co se týče podstaty umění slovního zápasu, zdalipak se nepodobá, že to je vcelku jakási dovednost schopná o všech věcech projevovat pochybnosti?

Theait. Aspoň se ukazuje, že skoro nic jí neujde.

Host A ty, hochu, pro bohy, myslíš, že je tohle možné? Vždyť vy mladí máte snad na to bystřejší zrak, kdežto my slabší.

- 233 *Theait.* Nač to? A co vlastně máš při tom na mysli? Tahle tvá otázka mi jaksi nejde na rozum.
Host Zdali je možno, aby některý člověk všechno věděl.
Theait. Věřu, to by bylo, hoste, naše pokolení šťastné.
Host Jakpak by tedy někdo někdy mohl namítati vědoucímu něco rozumného, když by byl sám nevědoucí?
Theait. Nijak.
Host Jakýpak by to tedy byl div, ta sofistická dovednost?
Theait. Po které stránce?
- b *Host* Jakým asi způsobem dovedou vštípití o sobě mladým lidem mínění, že jsou ze všech lidí ve všech věcech nejmoudřejší. Je totiž jasno, že kdyby si v slovních zápasech nevedli správně nebo kdyby se těm mladým tak neukazovali nebo kdyby se sice ukazovali, ale nicméně by se o nich nezdálo, že to umění sporu dobře působí na jejich rozumnost, tu by nastal ten tvůj případ, že by jim sotva kdo někdy dával peníze a chtěl být jejich žákem právě v těchto věcech.
Theait. Věřu sotva.
Host A nyní chtějí?
Theait. A velmi rádi.
- c *Host* Zdá se o nich, myslím, že sami mají znalecký poměr k těm věcem, v kterých odporují.
Theait. Jakpak by ne?
Host A to dělají, pravíme, ve všech věcech?
Theait. Ano.
Host Jeví se tedy svým žákům moudřími ve všem?
Theait. Jak jinak?
Host Ačkoli nejsou; neboť se ukázalo, že to je nemožné.
Theait. Jakpak by nebylo nemožné?
- d *Host* Sofista tedy má, jak se nám objevilo, ve svém majetku jakési zdánlivé vědění o všech věcech, ale ne pravdu.²³
Theait. Docela tak, a skoro se zdá, že to, co bylo nyní řečeno, je nejspřávnější výrok o sofistech.
Host Vezměme tedy ještě nějaký jasnější příklad o těchto lidech.

- Theait.* Jaký to?
Host Tento. Dej dobrý pozor a pokus se mi odpovědět.
Theait. Nač?
Host Kdyby někdo říkal, že umí jediným uměním všechno e
vůbec ne tvrdit a popírat, nýbrž tvořit a dělat –
Theait. V jakém smyslu jsi řekl „všechno“?
Host Ty mi nerozumíš hned samému počátku mé řeči, neboť nechápeš, jak se podobá, co znamená „všechno“.
Theait. To věru nechápu.
Host Slovem „všechno“ tedy myslím tebe i sebe a kromě nás i ostatní živé tvory a stromy.
Theait. Jak to myslíš?
Host Kdyby někdo říkal, že vytvoří i mne i tebe i všechno ostatní, co roste –²⁴
Theait. Jaké to vytváření máš na mysli? Jistě přece nebudeš 234
mluvit o nějakém rolníku; vždyť jsi ho nazval tvůrcem živých bytostí.
Host Ano, a mimo to je tvůrcem i země a nebe i bohů a všeho ostatního; a pak, když jednotlivě z těch výrobků udělá, rychle je za zcela malé peníze prodává.
Theait. To je asi nějaká hra vtipu.
Host A co když někdo tvrdí, že všechno ví a že by tomu naučil druhého, a to za malé peníze a v krátkém čase, to se nemá pokládat za hru?
Theait. Ovšemže asi.
Host A znáš nějaký umělejší nebo i pěknější druh hry, nežli b
je druh napodobovací?
Theait. Nikoli; neboť ty jsi vyslovil druh velmi rozsáhlý, shrnuv všechno do jednoho, a asi nejrozmanitější.
Host Nuže, o tom, kdo slibuje, že dovede jedním uměním vytvářet všechny věci, je nám patrně známo, že svým malířským uměním vyrábí napodobeniny stejnojmenné s věcmi skutečnými; a když bude zdaleka ukazovat své malby, bude mu možno klamat nerozumné mladé lidi, že je do-

konale schopen ve skutečnosti zhotovovat, cokoli by chtěl dělati.

c *Theait.* Jak by ne?

Host A což v oboru řečí? Zajisté čekáme, že tu je jakési jiné umění, kterým je zase zde možno šáliti mladé lidi, ještě daleko stojící od pravdy věcí, prostřednictvím sluchu, řečmi, když se jim ukazují pouhé slovní obrazy všech jsoucen; tím se v nich způsobuje zdání, že ty řeči jsou pravda a ten řečník že je ze všech a ve všem všudy nejmoudřejší.

d *Theait.* Proč by nebylo nějaké jiné takovéto umění?

Host A tu mnozí, *Theaitéte*, z tehdejších posluchačů jistě musí měniti mínění tehdy získaná, když jim projde dostatečný čas a oni vyspějí věkem, kdykoli připadnou na věci zblízka a zkušenostmi jsou nuceni zřetelně se dotýkati skutečnosti. Pak se jim veliké věci jeví malými, snadné těžkými a všechny ty přeludy, předváděné řečmi se ve všem všudy převrátí působením skutečných věcí, s kterými se potkají v praktickém životě.

e *Theait.* Ano, aspoň pokud mohu já v tomto svém věku o tom soudit. Myslím totiž, že i já jsem jeden z těch, kteří stojí ještě daleko vzdáleni.

Host Proto tedy my všichni, jak tu jsme, se pokusíme a již nyní se pokoušíme přivést tě co nejbliže, a to bez citelných zkušeností. Nuže, co se týče sofistů, řekni mi tohle: Zdalipak je už jasno, že to je odrůda kejklířů, protože je napodobitel skutečnosti, či se ještě rozpakujeme, zdali snad opravdu nemá vědění o všech těch věcech, o kterých je podle zdání schopen se přít?

235

Theait. A jak bychom se rozpakovali, hoste, z toho, co bylo řečeno, je už skoro jasno, že to je příslušník třídy těch, kteří se zabývají hrou.

Host Jest tedy třeba ho pokládat za jakéhosi kejklíře a napodobitele.

Theait. Ano, jak by ne?

Host Nuže tedy, teď je naše práce už nepustit tu šelmu;

snad jsme ho totiž chytili do jakési sítě, jednoho z nástrojů, kterých rozprava užívá v takových případech, takže z té už neunikne. b

Theait. Z čeho to?

Host Aby nebyl jedním z třídy kouzelníků.

Theait. I mně se také tak o něm zdá.

Host Je tedy rozhodnuto co nejrychleji rozdělití obrazotvorné umění, vstoupiti do něho, a jestliže se nám sofista postaví, hned ho zajmouti podle příkazu královské řeči²⁵ a odevzdati ho králi se zprávou o našem lovu. Pakli však někde v oborech napodobovacího umění zmizí, postupovati za ním tak, že budeme stále dělití úsek, který ho bude přechovávat, až bude dopaden. Vším způsobem ani tento ani žádný jiný druh lidí nikdy se nebude chlubit, že unikl sledování těch, kdo dovedou takto za něčím jít, postupující po jednotlivostech a se zřením na veškerost. c

Theait. Máš dobře a musíme to tak udělat.

Host Podle předešlého způsobu dělení zdá se mi, že i nyní vidím dva druhy napodobovacího umění; avšak co se týče hledaného pojmu, podle mého zdání teď ještě nejsem schopen poznati, v kterém z nich nám asi vězí. d

Theait. Aspoň tedy nejprve řekni a rozliš nám, které to dva druhy myslíš.

Host Jedno umění, které vidím v napodobitelství, je umění zobrazovací. Toho se užívá nejvíce tehdy, kdykoli někdo provádí nápodobu podle poměrů vzoru co do délky, šířky a hloubky a kromě toho ještě také dává každé části barvu jí příslušející. e

Theait. A což se o tohle nepokoušejí všichni, kdo napodobují?

Host Nikoli, aspoň ne ti, kteří plasticky vytvářejí nebo malují něco velikého. Neboť kdyby zachovali pravdivou poměrnost krásy, víš, že by se hořejší části jevíly příliš malé a dolní příliš velké, protože se na ony díváme zdaleka a na tyto zblízka. 236

Theait. Ovšemže ano.

Host Tu zajisté umělci nechají nyní pravdivost stranou a vytvářejí ve svých obrazech ne skutečné poměry, nýbrž ty, které se zdají krásné.²⁶

Theait. Docela tak.

Host Tedy ten první způsob, protože se při něm obráží podoba, je jistě spravedlivě nazývati obrazem.

Theait. Ano.

b *Host* A část napodobovacího umění k tomu se vztahující jest nazývati, jak jsme řekli dříve, uměním zobrazovacím.

Theait. Tak jest.

Host A dále: co se pro nepříznivé hledisko podobá krásnému, co by však ani nebylo podobno tomu, čemu se prý podobá, kdyby někdo nabyl schopnosti viděti ty veliké věci náležitě, jak nazveme to? Zdalipak ne přeludem, když se sice zdá podobno, ale vskutku není podobno?

Theait. Jak jinak?

c *Host* Nuže, není-li pak tento obor velmi rozsáhlý, jak v malířství, tak ve veškerém umění napodobovacím?

Theait. Jak by ne?

Host A nemohli bychom tu to umění, které vytváří přelud, a ne obraz, nejsprávněji nazývati uměním přeludovým?

Theait. Zajisté.

Host To jsou tedy ty dva druhy obrazotvorného umění, umění zobrazovací a umění přeludové.

Theait. Správně.

d *Host* Co se týče otázky, o které jsem byl již tehdy na rozpacích, do kterého z nich je zařaditi sofistu, ani teď ještě ji nemohu jasně prohlédnout, ale vskutku je ten muž podivuhodný a je velmi nesnadno si ho prohlédnout, když se i nyní velmi dobře a chytře utekl do oboru, který je tak těžko prozkoumati.

Theait. Podobá se.

Host Zdalipak vychází tvůj souhlas z poznání, či tě ze

zvyku strhl jakoby nějaký prudký běh řeči, abys tak rychle souhlasil?

Theait. Jak to myslíš a k čemu jsi to řekl?

Host Jsme, vzácný příteli, vskutku před otázkou naprosto těžkou. Neboť tohle jevení a zdání, ale nebytí, a mluvení čehosi, ale ne pravdy – všechno to je stále plno nesnázi, dříve i nyní. Je totiž, Theaitéte, naprosto těžko pochopiti, jakým výrazem se má říci nebo mysliti, že nepravdivé věci skutečně jsou, aby se člověk, když to vysloví, nezapletl do sporu.

Theait. Jak to?

Host Tento výrok se odvážil předpokládat, že věc nejsoucí jest; neboť jinak by se nepravda nestávala jsoucnem.²⁷ Avšak veliký Parmenidés, hochu, když jsme my sami byli hochy, nám o tom hlásal od začátku a napořád a takto pokaždé mluvil, v řeči nevázané i ve verších:

*z nejsoucna dělati jsoucno se nikdy násilím nedá;
raději od této cesty, když pátráš, zdržuj svou mysl.*²⁸

Jeho svědectvím to tedy je potvrzováno a ze všeho nejvíce by to objevila sama úvaha, kdyby byla podrobena jen malému výslechu. Nuže podívejme se nejprve na tu věc samu, jestliže ti to je stejné.

Theait. Co se mne týče, dělej si se mnou, co chceš, ale pozoruj, kudy by nejlépe postupovala úvaha, sám tudy jdi a také mne tou cestou veď.

Host Ano, je třeba tak dělat. Řekni mi: odvažujeme se někde mluvíti o tom, co nikterak není?

Theait. Jakkak by ne?

Host Kdyby tedy měl někdo z posluchačů odpověděti – ne pro nějaký spor ani pro zábavu, nýbrž vážně a s rozmyslem –, kam se má vztahovati tento výraz „nejsoucno“: co myslíme, o které a o jaké věci by ho asi sám užil a také jinému na jeho dotaz ukazoval, jak se ho má užívat?

Theait. To jsi dal těžkou otázku a pro člověka, jako jsem já, takřka naprosto neřešitelnou.

Host Nuže aspoň to je jasné, že nejsoucno nelze odnášeti k něčemu z toho, co jest.

Theait. Jak by to bylo možno?

Host Jistě tedy, nemá-li se odnášeti k jsoucnu, neodnášelo by se správně ani k pojmu „něco“.

Theait. Jak jinak?

- d *Host* I to je nám snad zřejmé, že i tímto slovem „něco“ vypovídáme vždycky o tom, co jest,²⁹ neboť pronášeti je jediné, jakoby nahé a osamocené ode všech ostatních jsoucnen, není možné, pravda?

Theait. Není možné.

Host Zdalipak tedy z tohoto hlediska souhlasíš, že kdo říká „něco“, nutně říká „něco jedno“?

Theait. Tak jest.

Host Ano, neboť uznáš, že „něco“ je výrazem jednotky, „někteří“ v dvojném čísle dvou a „někteří“ v množném čísle mnoha.³⁰

Theait. Jakpak by ne?

- e *Host* U koho tedy není předmětem řeči něco, ten, jak se podobá, zcela nutně nemluví naprosto o ničem.

Theait. Věřu, to je zcela nutné.

Host Jistě nelze připustit ani to, že takový člověk sice mluví, avšak předmětem jeho řeči je nic, nýbrž je říci, že kdokoli se pokouší vyjadřovati řečí to, co není, že vůbec ani nemluví.

Theait. Aspoň by se skončila nesnáze naší úvahy.

- 238 *Host* Ještě ne tak sebevědomě! Neboť ještě tu jest, vzácný příteli, nesnáze, a to ze všech nesnáze největší a první. Vždyť se týká samého jejího začátku.

Theait. Jak to myslíš? Řekni to beze všech okolků.

Host K jsoucnu by se mohlo, tuším, připojiti některé jiné ze jsoucnen.

Theait. Ano, jak by ne?

Host Avšak zdalipak uznáme za možné, aby se někdy připojovalo některé ze jsoucnen k nejsoucnu?

Theait. A jak bychom mohli?

Host Nuže, číslo v jeho celém rozsahu klademe mezi jsoucna.

Theait. Ač jestliže je vůbec co pokládat za jsoucno.

Host Tudíž se ani nepokoušejme odnášeti něco z čísla k nejsoucnu, ani mnohost ani jednost.

Theait. Jistě by to nebyl, jak se podobá, pokus správný; tak praví úsudek.

Host Jakpak by tedy bylo možno bez čísla buď ústy vyslovit nebo jen vůbec myšlením pojmuti věci nejsoucí nebo nejsoucno?

Theait. Řekni, jak.

Host Kdokoliv mluvíme o nejsoucnech, zdalipak se nepokoušíme přikládati k nim číselnou mnohost?

Theait. Jak by ne?

Host A když o nejsoucnu, zdalipak ne zase jednost?

Theait. Zcela zřejmě.

Host A přece, jak tvrdíme, není ani spravedlivé, ani správné pokoušet se připojovati jsoucno k nejsoucnu.

Theait. Máš zcela pravdu.

Host Nuže tedy, uvědomuješ si, že není možno nejsoucno samo o sobě ani správně hlasem vyjádřiti, ani o něm promluvit, ani si je pomyslet, nýbrž že jest nemyslitelné, nevyslovitelné, nevyjádřitelné a nevyjádřitelné?

Theait. Naprosto.

Host Snad jsem tedy neměl pravdu, když jsem před chvílí řekl, že uvedu největší nesnáze té věci, a ve skutečnosti můžeme uvést ještě jinou větší.

Theait. Kterou to?

Host Divný člověče, neuvědomuješ si z toho samého, co bylo řečeno, do jaké nesnáze uvádí nejsoucno i toho, kdo je vyvrací? Takže kdokoli se někdo pokouší je vyvracet, je nucen sám sobě o něm odporovat.

Theait. Jak pravíš? Řekni to ještě zřetelněji.

Host Nic není třeba ohlížet se u mne po větší zřetelnosti. Já

e jsem totiž učinil předpokladem, že nejsoucno nesmí být účastno ani jednosti ani mnohosti, ale hned potom jsem o něm mluvil a také teď mluvím jako o jednom, neboť říkám v jednotném čísle „nejsoucno“. Rozumíš snad.

Theait. Ano.

Host A zase o něco málo dříve jsem tvrdil, že jest nevyjádřitelné, nevyslovitelné a nevýměrné. Sleduješ?

Theait. Sleduji; jakpak by ne?

239 *Host* Tu tedy jsem se pokoušel k němu připojití pojem „jest“, a tím jsem odporoval dřívějšímu výroku, není-li pravda?

Theait. Zřejmě.

Host A dále: když jsem to připojoval, neobracel jsem se k tomu jako k jednomu?

Theait. Ano.

Host A když jsem to nazýval nevýměrným a nevyslovitelným a nevyjádřitelným, mluvil jsem o tom věru jako o jednom.

Theait. Jakpak by ne?

Host Avšak má-li se mluvití správně, nesmí se to podle našeho tvrzení určovat ani jako jedno, ani jako mnohé, ani se vůbec nesmí říkati *to*; neboť již tímto výrazem by se připojoval pojem jednosti.

Theait. Ovšemže.

b *Host* Nuže, pokud jde o mne, co by se o mně mohlo říci? Nalezlo by se, že jsem už dříve a také nyní poražen ve vyvracení nejsoucna. Proto, jak jsem řekl, nezkoumejme správně vyjadřování o nejsoucnu na mé řeči, nýbrž vzhůru, podívejme se teď na to u tebe.

Theait. Jak to myslíš?

Host Nuže seber nám dobře a hezky – vždyť jsi mlád – co nejvíce můžeš, své síly a pokus se správným způsobem povědět něco o nejsoucnu, ale tak, abys mu nepřidával ani jsoucnost ani jednost ani číselnou mnohost.

Theait. To bych byl věru zachvácen velikou a podivnou podívaností, kdybych se sám o to pokoušel, když vidím, že ty jsi takto dopadl.

Host Tedy jestliže myslíš, nechme tebe i mne stranou; a dokud se nepotkáme s někým, kdo by tohle dovedl, až dotud mějme za to, že se sofista způsobem nadevšecko ošemetným schoval na místo nedostupné.

Theait. Ba ano, je to vidět.

Host Tudíž jestliže o něm řekneme, že má jakési přeludové umění, snadno nás po užití toho výrazu popadne a obrátí řeč na opačnou stranu. Budeme-li ho nazývat obrazotvorcem, zeptá se nás, co asi vůbec rozumíme obrazem. Jest tedy třeba, *Theaitéte*, uvažovat, co by se mělo odpovědět tomu chlapíku na tu otázku.

Theait. Je zřejmé, že uvedeme obrazy na vodních plochách a v zrcadlech, dále pak obrazy malované a vtištěné i všechny ostatní, které jsou snad takové.

Host Je patrné, *Theaitéte*, že jsi ještě neviděl sofistu.

Theait. Cože?

Host Bude se ti zdát, že má oči zamhouřeny nebo že vůbec žádných nemá.

Theait. Jak to?

Host Když mu budeš takto odpovídat a budeš mluvit o něčem v zrcadlech nebo ve výtvarných dílech, vysměje se tvé řeči, když k němu budeš mluvit jako k člověku vidoucímu; bude se tvářit, že nezná ani zrcadel ani vodních ploch ani vůbec toho, co souvisí s viděním, a bude se tě ptát jedině na to, co vychází z myšlení.

Theait. Nač?

Host Na to, co je ve všech těchto věcech, o nichž ty jsi mluvil jako o mnohých, které jsi však uznal za vhodné nazvati všechny jedním jménem „obraz“, jako by to byla jedna věc. Nuže mluv a beže všeho ustupování se braň tomu muži.

Theait. Kterýpak jiný výměr, *hoste*, bychom dali o obrazu, než-

li že to je napodobení skutečné věci, jímž vzniká druhá taková věc?

Host Slovy „druhá taková“ myslíš „skutečná“, či o čem jsi užil výrazu „taková“?

Theait. Nikterak nemyslím věc skutečnou, ale ovšem podobnou.

Host Zdalipak přitom myslíš skutečnou věcí to, co vskutku jest?

Theait. Tak jest.

Host A což neskutečnou? Zdalipak opak skutečné?

Theait. Jak jinak?

Host Soudíš tedy, že to, co je podobné, není vskutku jsoucí, když to nazýváš neskutečným.

Theait. Avšak přece nějak jest.

Host Ale zajisté nikoli skutečně podle tvých slov.

Theait. To jistě ne; ledaže to jest vskutku jakožto obraz.

Host Tedy to, čemu říkáme obraz, není vskutku něco jsoucího, ale vskutku to jest obraz jsoucího?³¹

Theait. Skoro se zdá, že nějakým takovým spletením je spojeno nejsoucno se jsoucnem, způsobem velmi podivným.

Host Ano, jak by nebyl podivný? Vidíš aspoň, že i nyní tímto zkřížením nás mnohohlavý sofista přinutil, abychom proti své vůli uznali, že nejsoucno jakýmsi způsobem jest.

Theait. Vidím, a to velmi dobře.

Host Nuže co? Jak máme určití výměr jeho umění, abychom mohli býti v souhlase sami se sebou?

Theait. Jak to myslíš a čeho se asi obáváš, že tak mluvíš?

Host Když budeme tvrdit, že sofista klame, pokud jde o přelud, a jeho umění že je jakési klamavé, zdalipak tehdy řekneme, že naše duše působením jeho umění má nepravdivá mínění, či co asi?

Theait. Toto; neboť co jiného bychom řekli?

Host A nepravdivé mínění bude to, které má předmětem opak proti tomu, co jest; či jak?

Theait. Takto, opak.

Host Soudíš tedy, že předmětem nepravdivého mínění je nejsoucno?

Theait. Nutně.

Host Zdalipak si nepravdivé mínění představuje, že nejsoucno není, či že to, co nijak není, nějakým způsobem jest?

Theait. Třeba pokládati za jeho předmět, že nejsoucno nějakým způsobem jest, ač má-li kdo někdy jen dost málo soudit nepravdivě.

Host A což nepředstavuje si také, že to, co dozajista jest, nijak není?

Theait. Ano.

Host A také to je nepravda?

Theait. I to.

Host A výpověď bude takto, myslím, stejně pokládána za nepravdivou, i když bude tvrdit, že to, co jest, není, i že nejsoucno jest.

Theait. Ano, neboť jak jinak by se mohla stát takovou?

Host Snad nijak; ale sofista tohle popře. Nebo jaký je prostředek, aby to někdo z rozumných lidí připustil, když je vedle toho uznáno to, co bylo uznáno předtím?³² Chápeme, *Theaité*, co chce říci?

Theait. Jakkak bychom nechápali? Řekne, že tvrdíme pravý opak proti svému dřívějšímu výroku, když jsme se odvážili říci, že jest nepravda i v míněních i v řečech. Že jsme totiž mnohokrát nuceni spojovati jsoucno s nejsoucnem, ačkoli jsme právě souhlasně uznali, že to je věc ze všech nejnemožnější.

Host Správně sis na to vzpomněl. Ale už je čas uvažovati,³³ co dělat se sofistou; neboť vidíš, jak nasnadě a jak četné jsou námitky a nesnáze, budeme-li ho prozkoumávat tak, že ho zařadíme do oboru umění přeludníků a kejklířů.

Theait. Ba velmi.

Host A to jsme jich probrali jen malou část, neboť jejich množství je, abych tak řekl, nekonečné.

Theait. Je-li tomu tak, bylo by, jak se podobá, nemožné zachytit sofistu.

Host Co tedy, máme toho nyní takhle z ochablosti nechat?

Theait. Já myslím, že to nesmíme udělat, jsme-li jen trochu málo schopni se toho muže nějak chopit.

Host Budeš tedy shovívavý, a jak jsi nyní řekl, spokojíš se, jestliže se nějak jen trochu dostaneme z nebezpečí tak silné úvahy?

d *Theait.* Jak bych nebyl?

Host A ještě více tě prosím o tohle.

Theait. Oč?

Host Aby sis o mně nemyslel, že se stávám jakoby nějakým otcovrahem.

Theait. Jak to?

Host Při naší obraně bude nám nutno podrobit zkoušení nauku otce Parmenida a násilně dokazovat, že nejsoucnou v jistém smyslu jest, a naopak zase že jsoucnou jakýmsi způsobem není.

Theait. Je vidět, že o něco takového půjde v té úvaze.

e *Host* Ano, jakpak by to neviděl, jak se říká, slepý? Neboť nebude-li tato myšlenka ani vyvrácena, ani uznána, sotva kdy bude moci někdo mluvit o nepravdivých výpovědích nebo o nepravdivém mínění, buď o obrazech nebo vyobrazeních³⁴ nebo napodobeninách nebo o samých přeludech, nebo i o uměních, která se těmito věcmi zabývají, aby nebyl směšný, jsa nucen sám sobě si v řeči odporovat.

242 *Theait.* Úplná pravda.

Host Nuže proto se musíme odvážit udělati nyní útok na otcovu nauku, nebo toho musíme vůbec nechat, jestliže nás od toho útoku zdržuje nějaký ostych.

Theait. Co se toho týče, nic nás nijak nezdrží.

Host Pak tedy tě poprosím do třetice ještě o nějakou maličkost.

Theait. Jen mluv.

Host Řekl jsem, tuším, před chvílí, že mi k vyvrácení v těchto věcech vždycky vypovídají síly, a tak je tomu i nyní.

Theait. Řekl jsi to.

Host Mám tedy strach z těch slov, abych se ti snad pro ně nezdál nepřičetným, když bych se při každém kroku obracel sem a tam. Neboť jen kvůli tobě podnikneme vyvrácení oné nauky, jestliže k němu dojde.

Theait. Tak buď přesvědčen, že se mně nebude tvé jednání zdát nijak a v ničem nenáležitě, jestliže se dáš do tohoto vyvrácení a dokazování; pokud jde o to, přístup k němu beze vší obavy.

Host Nuže tedy, jak by se měla začít řeč tak nebezpečná? Zdá se mi, hochu, že se musíme dát nejspíše touto cestou.

Theait. Kterou to?

Host Nejprve se podívat na ty věci, které se nyní zdají zřejmé, abychom snad o nich neměli zmatené pojmy a abychom příliš snadno vespolek nesouhlasili, jako bychom měli všechno v pořádku.

Theait. Pověz jasněji, co myslíš.

Host Zdá se mi, že příliš vlídně³⁵ s námi rozmlouval Parmenidés i každý, kdokoli se kdy pustil do rozhodování, aby se určilo, kolik jest jsoucnou a jaká jsou.

Theait. Jak to?

Host Ukazuje se, že nám každý vypravoval jakýsi mýtus,³⁶ jako dětem: jeden, že jsou tři jsoucnou a z nich že některá někdy vespolek jakýmsi způsobem válčí, jindy zase se spřátelují a ukazují se, jak vcházejí v sňatky, rodí a odchovávají své potomstvo; jiný zase mluvil o dvou, vlhkém a suchém nebo teplém a studeném, a ty spolu snoubí a spojuje sňatkem; ale u nás škola elejská, počínajíc od Xenofana a ještě dřív, soudí, že to, čemu se říká vše, jest jedno, a tak vykládá ve svých vypravováních. Avšak později kterési músy iónské a sicilské přišly na myšlenku,³⁷ že je nejjistější obě ta mínění spojití a říci, že jsoucnou jest množství i jedno a že je udržováno pohromadě nepřátelstvím i přátelstvím. Neboť se stále rozchází a schází, říkají silnější z mūs; ale slabší uvolnily zásadu, že tomu je stále

243 tak, a říkají, že vše je střídavě tu jedno a přátelské, a to působením Afrodity, jindy zase mnohé a samo sobě nepřátelské jakýmsi svárem. Zda-li má v tomto všem někdo z nich pravdu, či ne, je těžko rozsouditi, a bylo by nevhodné činiti výtky slavným a dávným mužům ve věcech tak velikých; ale to je dovoleno projeviti –

Theait. Co?

Host Že nás, obyčejné lidi, přezírali a málo si nás všímali; neboť se nic nestarají o to, zda-li stačíme či nestačíme sledovat jejich výklady, a tak jde každý za svou myšlenkou až do konce.

Theait. Jak to myslíš?

Host Kdykoli někdo z nich promluví a vykládá, že jest nebo vzniklo nebo vzniká množství jsoucen nebo jedno nebo dvě, a tu předpokládá směřování tepla se studenem, někde jinde zase rozlučování a slučování, rozumíš, pro bohy, Theaitéte, v jednotlivých případech něčemu z jejich výkladů? Já totiž, když jsem byl mladší, domníval jsem se, že přesně rozumím, kdykoli někdo mluvil o tomto předmětu našich nynějších pochybností, o najsoucnu. Avšak nyní vidíš, v jaké jsme pro to neshodě.

c *Theait.* Vidím.

Host Nuže, a pokud jde o jsoucnu, nemáme snad o nic méně ve své duši touž nejistotu; a přece tvrdíme, že toto je nám nashodě a že chápeme, kdykoli o tom někdo promluví, kdežto to druhé ne, zatímco jsme na tom stejně, hledíc k oběmu.

Theait. Snad.

Host Totéž platí také o ostatních věcech, o kterých jsme dříve mluvili.

Theait. Ovšemže.

d *Host* O celém jejich množství uvážíme až potom, bude-li se nám zdát; avšak o nejdůležitější a přední jest uvažovati nyní na prvním místě.

Theait. O čem to mluvíš? Patrně asi pravíš, že je potřeba nejprve prozkoumat jsoucnu, co asi o něm soudí ti, kteří tvrdí, že je vynášejí najevo.

Host Vzápětí jsi postihl, Theaitéte, mou myšlenku. Mním totiž, že musíme postupovati tímto způsobem, a jako kdyby oni myslitelé byli sami přítomni, takto se jich ptát: „Nuže, vy všichni, kteří tvrdíte, že vše je teplo a studeno nebo nějaká taková dvojice, co to asi říkáte při té dvojici, když pravíte, že to obě dohromady i jedno každé zvlášť *jest*? Jak máme rozumět tomuto vašemu ‚jest‘? Snad že to je třetí pojem vedle oněch dvou a máme pokládat podle vás vše za tři, a už ne za dva? Neboť kdybyste nazývali z těch dvou pojmů jen jeden nebo druhý jsoucnem, nemohli byste říkati, že oba stejným způsobem jsou; patrně by to byl v obou případech pojem jeden, a ne dva.“

Theait. Máš pravdu.

Host „Ale snad chcete nazývat jsoucnem tu dvojici?“

Theait. Snad.

Host „Avšak, přátelé,“ řekneme, „i takto byste zcela zřejmě nazývali dvě věci jednou.“ 244

Theait. Zcela správně jsi řekl.

Host „Když jsme se tedy my octli v neshodě, objasněte nám to vy náležitě, co asi chcete vyjádřiti, když užíváte slova jsoucnu. Je totiž zřejmé, že vy tohle už dávno znáte, kdežto my jsme se předtím domnívali, že to známe, ale nyní jsme se octli v neshodě. Poučte nás tedy nejprve právě o tom, abychom se nedomýšleli, že rozumíme vašim slovům, kdežto ve skutečnosti by tomu bylo zcela naopak.“ To budeme mluvit a to budeme žádat i od těchto i od ostatních, kteří tvrdí, že vše je více než jedno; dopustíme se tím, hochu, něčeho neslušného?

Theait. Nikoli.

Host A co ti, kteří tvrdí, že vše jest jedno,³⁸ zdalipak od nich nemáme, seč jsme, zvědět, co asi rozumějí jsoucnem?

Theait. Jakpak by ne?

Host Tedy ať odpovědí na tuto otázku: „Tvrdíte, tuším, že jest jediné jedno?“ – „Ano, tvrdíme,“ řeknou. Tak?

Theait. Ano.

Host „A což, rozumíte něco slovem jsoucnu?“

Theait. Ano.

- c *Host* „Zdalipak totéž, co slovem jedno, a tak užíváte o téže věci dvou jmen, či jak?“

Theait. Jakápak bude potom, hoste, jejich odpověď?

Host Je zřejmé, *Theaitéte*, že tomu, kdo stanovil tento předpoklad, není zrovna snadné odpovědět na nynější otázku a také na kteroukoli jinou.

Theait. Jak to?

Host Tvrdit, že není nic než jedno, a pak uznávat dvě jména, to je poněkud směšné.

Theait. Jakpak by ne?

- d *Host* A docela přisvědčovati něčímu tvrzení, že jméno je něco jsoucího, v tom není rozumu.

Theait. Proč?

Host Kdo pokládá jméno za něco různého od věci, uznává patrně kterési dvě věci.

Theait. Ano.

Host Avšak bude-li pokládat jméno za totožné s věcí,³⁹ buď bude nucen uznávat jméno ničeho, anebo jestliže bude tvrdit, že náleží k něčemu, vyjde z toho, že jméno je toliko jménem jména, a ničeho jiného.

Theait. Tak jest.

Host A to jedno bude vlastně jméno jednoho a zase náopak jedností jména.

Theait. Nutně.

Host A což celek, řeknou o něm, že to je pojem jiný než jedno, které jest, či s ním totožný?

- e *Theait.* Jak je možno si představit, že nebudou tvrdit a netvrdí jeho totožnost?

Host Jestliže tedy jsoucno je celek, jak praví i Parmenidés

*tělesu přesné koule je na všech podobno stranách,
od středu všude jsouc stejné a o nic nesmí být větší,
o nic nesmí být menší ni zde ni na jiném místě,*

a když je jsoucno takové, má i střed i místa na obvodu, a když má to, má zcela nutně části, či jak?

Theait. Tak jest.

Host Avšak věru nic nebrání, aby to, co je rozděleno na části, mělo v souhrnu svých částí stav jednosti a aby takto, jakožto 245
všechno a celost, bylo jedno.

Theait. Proč by bránilo?

Host Avšak zdalipak není nemožné, aby to, co je v tomto stavu, bylo samo to pravé jedno?

Theait. Jak to?

Host Vždyť přece to opravdové jedno musí býti podle správného výměru pojímáno jako naprosto nedělitelné.

Theait. To věru musí.

Host Avšak takovéto jsoucno, složené z mnoha částí, nebude odpovídat tomu výměru. b

Theait. Rozumím.

Host Zdalipak tedy jsoucno, které má takto stav jednosti, bude jedno a celek, či vůbec nemáme říkati, že jsoucno je celek?

Theait. Těžkou jsi předložil volbu.

Host Jistě máš zcela pravdu. Neboť jsoucno, které je v tom stavu, že je jistým způsobem jedno, ukáže se, že není totožné s jedním, a všechny části dohromady budou více než jedno.

Theait. Ano.

Host Avšak jestliže jsoucno pro ten stav, který v něm způsobuje jedno, není celek, a celek sám jest, chybí jsoucno samo sobě. c

Theait. Ovšemže.

Host A podle této úvahy jsoucno zbavené samo sebe nebude jsoucnem.

Theait. Tak jest.

Host A souhrn všeho se stává zase něčím více než jedno, když i jednost i celost dostaly každá zvlášť svou vlastní podstatu.

Theait. Ano.

Host Avšak jestliže celost vůbec není, jsou z toho pro jsouc-

d no tytéž důsledky, i ten, že kromě toho, že není, ani by se nikdy nemohlo stát jsoucím.

Theait. Proč to?

Host Co vznikne, vzniká vždycky celé; proto ani o jsoucnosti ani o vzniku nesmí mluvit jako o jsoucím ten, kdo nepočítá celost mezi jsoucná.

Theait. Docela se podobá, že je tomu tak.

Host Avšak co není celek, nesmí mít ani žádnou velikost; neboť kdyby bylo nějak veliké, ať by bylo jakkoli veliké, musilo by být tak veliké jako celek.

Theait. Ba jistě.

e *Host* A tak se věru v každém z tisíce případů ukáží nescíslné nesnáze tomu, kdo pokládá jsoucnou buď za nějakou dvojici, nebo za jediné jedno.

Theait. To je vidět skoro již z těch obtíží, které vycházejí nyní najevo; neboť se to splétá jedno za druhým a přináší větší a trapnější nejistotu o každém předešlém výroku.

Host To jsme ještě neprobrali všechny, kteří podrobně vykládají o jsoucnu a nejsoucnu, ale přesto pokládejme to za dostatečné. Nyní se zase musíme podívat na ty, kteří mluví jinak, abychom z pozorování všech uviděli, že nijak není snazší říci, co asi jest jsoucnou, nežli co je nejsoucnou.

Theait. Nuže tedy musíme jít i na ty.

Host Však je mezi nimi, jak se podobá, jakoby nějaká gigantomachie pro neshody, které mezi sebou mají o pojmu jsoucnosti.

Theait. Jak?

b *Host* Jedni stahují všechno z nebe a neviditelná na zemi, rukama přímo objímajíce skály a duby.⁴⁰ Dotýkajíce se totiž takových věcí, tvrdí, že to je jediné, co poskytuje nějakou možnost nárazu a doteku; vymezují tělo a jsoucnost jako totéž, a když někdo z ostatních řekne o něčem, co nemá těla, že to jest, pohrdavě se k němu chovají a nechtějí nic jiného slyšeti.

Theait. Jak hrozí jsou to muži, o kterých právě mluvíš! Věru i já jsem se už setkal s četnými z nich.

Host Proto také se jejich odpůrci velmi opatrně brání odněkud shora z neviditelné oblasti, nutíce uznati, že opravdová jsoucnost jsou jakési pomyslné a netělesné ideje⁴¹; avšak ta těla oněch prvních a to, co je od nich nazýváno pravdou, tříští ve svých vývodech na malé kusy a nazývají to místo jsoucnosti jakýmsi pohyblivým děním. A uprostřed se neustále vede, *Theaitéte*, nesmírný boj obou stran o tyto otázky.

Theait. Pravda.

Host Nuže tedy dejme si od obou těch stran po řadě vyložit o tom, co stanoví jako jsoucnost.

Theait. A jak si to dáme vyložit?

Host Od těch, kteří jí dávají místo mezi idejemi, je to snazší, neboť jsou mírnější, avšak od těch, kteří všechno násilně zavlékají do těla, je to těžší, nebo snad i skoro nemožné. Ale zdá se mi, že je třeba jednat s nimi takto.

Theait. Jak?

Host Nejlépe, kdyby to bylo nějak možné, dělat je lepšími ve skutečnosti; pakli však to nelze, dělejme je takovými v řeči a předpokládejme, že by byli ochotni odpovědět i rádněji než nyní. Neboť přesvědčení lepších lidí má patrně větší váhu než horších; my však se nestaráme o tyto, nýbrž hledáme pravdu.

Theait. Zcela správně.

Host Vybídni tedy ty polepšené muže, aby ti odpověděli, a tlumoč mi jejich výrok.

Theait. Stane se tak.

Host Ať tedy řeknou, zdali mají představu smrtelného živoka.

Theait. Jak by ne?

Host Neuznávají, že to je duší oživené tělo?

Theait. Ovšemže.

Host A přitom pokládají duši za jedno ze jsoucnou?

Theait. Ano.

Host A což, neříkají snad o duši, že jedna je spravedlivá, druhá nespravedlivá, a jedna rozumná, druhá nerozumná?

Theait. Jak by ne?

Host A nestává se podle jejich mínění každá z nich spravedlivou tím, že má spravedlnost a že v ní je spravedlnost přítomna, a nespravedlivou zase opakem?

Theait. Ano, i v tomhle souhlasí.

Host Avšak co má možnost k něčemu přistupovati a zase odstupovati, o tom věru řeknou, že to v plném smyslu toho slova něco jest.

Theait. Vskutku to říkají.

b *Host* Když tedy jest spravedlnost a rozumnost i ostatní ctnosti a jejich opaky, a také duše, do které tyto věci vnikají, zdalipak říkají, že některá z nich je viditelná a hmatatelná, či že jsou všechny neviditelné?

Theait. Sotva kterou z nich pokládají za viditelnou.

Host A když jsou takové, soudí snad o nich, že mají nějaké tělo?

Theait. Na tuto otázku už neodpovídají vesměs v témže smyslu, nýbrž duše sama prý má podle jejich zdání jakési tělo, ale pokud jde o rozumnost a o každou jednotlivou z ostatních věcí, na které ses ptal, ostýchají se býti tak smělí, a buďto jim c vůbec upíráti jsoucnost, nebo tvrditi, že to jsou všechno těla.

Host Zřejmě se nám, Theaitéte, ti muži polepšili; vždyť ti z nich, kteří jsou nejčistšího plemene, by nepocítili ostych před žádnou z těchto věcí, nýbrž o všem, co nemohou mačkat rukama, by houževnatě tvrdili, že to tedy vůbec nic není.

Theait. Vyjadřuješ tak asi jejich myšlenky.

d *Host* Tažme se jich tedy dále; neboť jsou-li ochotni připustit netělesnost jen u zcela malé části jsoucen, již to stačí. Měli by říci, co jest podstatnou složkou zároveň i u těchto věcí i u oněch, které mají tělo, a k čemu přihlížejí, když o obojích tvrdí, že jsou. Tu by byli snad asi v nesnázích; jestliže vskutku cítí něco takového, pozoruj, zdali by chtěli přijmouti výměr nabízený od nás a souhlasiti, že jsoucnost jest takováto věc.

Theait. Jakápak? Řekni to a hned to zvíme.

Host Soudím tedy takto: cokoli má nějakou moc, buď půso-

bit na druhou jakoukoli věc nebo přijmouti sebemenší účinek e od sebenepatrnějšího činitele, a to třeba jen jedinkrát, všechno to vskutku jest; mám totiž za to – abych podal výměr⁴² –, že jsoucnost nejsou nic jiného než mohutnost⁴³.

Theait. Protože sami nemohou v přítomné chvíli podat lepší výměr, nežli je tento, přijímají jej.

Host Dobře; později by se snad i nám i jim ukázalo něco jiného. Co se tedy týče těchto, nechť nám s nimi zůstane zde tato do- 248 hoda.

Theait. Ano.

Host Nyní pojďme k těm druhým, k přátelům idejí;⁴⁴ a ty nám tlumoč i jejich výroky.

Theait. Stane se tak.

Host Mezi děním a jsoucností děláte patrně rozdíl, že ano?

Theait. Ano.

Host A soudíte, že tělem máme skrze smyslové vnímání styk s děním, duší pak skrze myšlení se skutečnou jsoucností; ta jest podle vašeho mínění stále v témže stavu, kdežto dění je hned tak, hned jinak.

Theait. Ano, to je naše mínění. b

Host A co asi rozumíte, výborní muži, v obou případech tím stykem? Zdalipak ne to, co jsme před chvílí řekli my?

Theait. Co to?

Host Trpnost nebo činnost, vznikající z jakési mohutnosti u věcí vespolek se scházejících. Tu asi, Theaitéte, ty neslyšíš dobře jejich odpověď na tento výrok, kdežto já snad ano, protože jsem jim blízký.

Theait. Jaký tedy vyslovují názor?

Host Neschvalují nám, co jsme před chvílí řekli synům země c o jsoucnosti.

Theait. Co to?

Host Prohlásili jsme, tuším, za dostatečné vymezení jsoucen, když je u něčeho moc buď přijímati nebo působiti sebemenší účinek.

Theait. Ano.

Host Nuže, na to odpovídají tak, že dění je účastno moci přijímatí a působiti účinky, ale ke jsoucnosti se podle jejich mínění nehodí způsobnost k žádné z těchto obou věcí.

Theait. Je něco na tom, co říkají?

d *Host* Ano, a na to musíme odpovědět, že se chceme od nich dovědět ještě jasněji, zdali uznávají, že duše poznává a jsoucnost jest poznávána.

Theait. To jistě ano.

Host A což, pokládáte poznávání nebo býti poznáván za činnost, nebo trpnost, nebo za obojí? Či jedno za trpnost, a druhé za činnost? Či vůbec ani jedno ani druhé není účastno žádné z těchto dvou věcí?

Theait. Patrně že ani jedno ani druhé žádné z obou; neboť jinak by odporovali svému dřívějšímu tvrzení.

e *Host* Chápu, aspoň v tom, že znamená-li poznávání nějakou činnost, pro poznávaný předmět z toho nutně vyplývá trpnost. Tedy podle této úvahy, když je jsoucnost poznávána poznáváním, tu pokud jest poznávána, potud jest trpným přijímáním účinku uváděna v pohyb, což by se přece podle našeho mínění nemohlo vyskytnout u toho, co je v klidu.

Theait. Správně.

249 *Host* Což se, proboha, dáme tak snadno přesvědčiti, že dokonalému jsoucnu doopravdy chybí pohyb, život, duše a rozumové myšlení, že nežije ani nemyslí, nýbrž že je při své velebnosti a posvátnosti bez rozumu a nehybně stojí?

Theait. To bychom věru připouštěli, hoste, hroznou myšlenku.

Host Tedy řekneme, že rozum má, ale život ne?

Theait. A jak?

Host Tedy tvrdíme, že tyto obě věci v něm jsou, ale řekneme, že je nemá v duši?

Theait. A jakým jiným způsobem by je mělo?

Host Nuže tedy že má rozum i život i duši, že však ačkoli je oživeno duší, stojí naprosto bez pohybu?

Theait. Všechny tyto domněnky jsou podle mého zdání nerozumné. b

Host A pohybované věci i pohybu přece musíme přiznati jsoucnost.

Theait. Jak by ne?

Host Z toho tedy vychází, Theaitéte, že za prvé o žádném z nehybných jsoucen není pro nikoho nikde rozumového poznání.

Theait. Dozajista.

Host A dále, jestliže zase připustíme, že všechny věci mění své místo a jsou v pohybu, i při tomto stanovisku vyjmeme touž věc, rozumové poznání, z počtu věcí jsoucích.

Theait. Jak?

Host Mohlo by se snad podle tvého zdání to, co má stále týž stav, týž způsob i týž předmět, vyskytnouti někdy tam, kde není klid? c

Theait. Nikoli.

Host A což kde není toho, mohlo by tam snad, ať to je kdekoli, být nebo vzniknout rozumové poznání?

Theait. Nikterak.

Host Věřu je třeba bojovat vším úsilím myšlenky proti tomu, kdo by rušil vědění nebo poznání nebo činnost rozumu, a přitom by jakýmkoli způsobem o něčem něco tvrdil.

Theait. Zcela jistě.

Host Tu tedy je, jak se podobá, člověku milovnému moudrosti a těchto věcí si nade všecko vážícímu naprosto nutno počínati si z těchto důvodů takto: od těch, kteří hlásají buď jedno jsoucno nebo i množství idejí, nepřijímat tvrzení, že všechno d
stojí, a na druhé straně zase těch, kteří ve všem všudy uvádějí jsoucno v pohyb, vůbec ani neposlouchat, nýbrž podle dětského přání „všechno, co je nehybné i co je v pohybu“⁴⁵ soudit, že jsoucno a vše jest jedno i druhé.

Theait. Úplná pravda.

Host Nuže co? Zdalipak se neukazuje, že jsme již hezky obchytili jsoucno svou úvahou?

Theait. Ovšemže ano.

Host Ach, *Theaitéte*, tak se mi zdá, že právě nyní poznáme nesnáz spojenou s jeho zkoumáním.

e *Theait.* Jak zase? A co myslíš těmito slovy?

Host Můj milý, nepozoruješ, že jsme nyní v největší nevědomosti o něm, ale nám samým se zdá, že v našich řečech je něco vážného?

Theait. Aspoň mně; ale jak jsme se tak nepozorovaně dostali do takového stavu, to dobře nechápu.

250 *Host* Uvažuj tedy jasněji, zdali bychom při svém nynějším stanovisku právem nedostali zrovna tu otázku, kterou jsme sami tehdy dávali těm, kteří tvrdili, že vše je teplo a studeno.

Theait. Jakou? Pomoz mi si vzpomenout.

Host Velmi rád; a pokusím se to udělat tím způsobem, že se tě budu tázat právě tak, jako tehdy oněch, abychom také zároveň o něco postoupili.

Theait. Správně.

Host Nuže dobrá. Pohyb a klid, zdalipak to nepokládáš za věci mezi sebou docela opačné?

Theait. Jakkak by ne?

Host A přece pravíš stejně o obou z nich i o každé zvlášť, že jsou?

b *Theait.* Ano, to pravím.

Host Zdalipak tím tvrdíš, že se obě i každá zvlášť pohybují, když o nich připouštíš, že jsou?

Theait. Nikterak.

Host Či naznačuješ, že stojí, když říkáš, že obě jsou?

Theait. A jak bych mohl?

Host Stanovíš tedy v duši pojem *jsoucna*⁴⁶ jako něco třetího vedle nich a soudíš, že i klid i pohyb jest od něho objímán; shrnuv je a přihlížeje k jejich společné účasti v *jsoucnosti*, řekl jsi o nich, že obě ty věci jsou. Je tomu tak?

c *Theait.* Skoro se zdá, že opravdu objevujeme *jsoucno* jako něco třetího, když pravíme, že pohyb i klid *jest*.

Host *Jsoucno* tedy není pohyb a klid dohromady, nýbrž zajiště něco různého od těchto věcí.

Theait. Podobá se.

Host Podle své podstaty tedy *jsoucno* ani nestojí ani se nepohybuje.

Theait. Tak asi.

Host Kam tedy má ještě obrátit své myšlení, kdo chce o něm u sebe stanoviti něco zřejmého?

Theait. Ano, kam?

Host Myslím, že už nikam to není snadné. Neboť jestliže se něco nepohybuje, jak je možno, aby to nestálo? Nebo jak je zase možno, že se nepohybuje to, co nijak nestojí? Avšak o *jsoucnu* se nám nyní ukázalo, že je vně této dvojice. Je to snad možné?

Theait. Jistě to je ze všeho nejnemožnější.

Host Nuže, tu je spravedlivě vzpomenouti si při tom na tohle.

Theait. Nač?

Host Že jsme se dostali do veliké nesnáze, když jsme byli tázáni o *nejsoucnu*, k čemu asi se má vztahovat to jméno. Pamatuješ se?

Theait. Jak by ne?

Host Nuže, jsme snad nyní v nějaké menší nesnázi hledíc k *jsoucnu*?

Theait. Jak se to ukazuje mně, *hoste*, jsme, možno-li říci, ještě ve větší.

Host Mějme tedy zde před sebou tuto nesnadnou otázku. Protože pak i *jsoucno* i *nejsoucno* mají stejnou měrou podíl v té nesnázi, jest již nyní naděje, že podle toho, jak se to nebo ono z nich objeví buď slaběji nebo jasněji, že se tak objeví i to druhé; a jestliže naopak nebudeme moci uviděti ani jedno ani druhé, aspoň proplujeme s úvahou zároveň mezi oběma těmi pojmy, kudy nejslušněji budeme moci.

Theait. Dobře.

Host Povězme tedy, jakým asi způsobem se stává, že nazýváme v jednotlivých případech touž věc mnoha jmény.

Theait. Jako například co? Řekni příklad.

Host Nuže, mluvíme o člověku a dáváme mu mnohé přívlastky; připisujeme mu i barvy i tvary i rozměry i špatnosti a ctnosti, a při všech těchto názvech a tisíci jiných vypovídáme o něm netoliko, že je to člověk, nýbrž i dobrý a nescísně jiného. A obdobně je tomu tak i s ostatními věcmi; vycházíme od každé jako jednotky a zase ji označujeme jako množství a mnohými jmény.

Theait. Máš pravdu.

Host A tím jsme, myslím, připravili hostinu mladým lidem a ze starých těm, kteří se pozdě začínají učit; neboť hned je každému nasnadě námitka, že je nemožno, aby mnohé bylo jedno a jedno mnohé, a docela jim působí radost zakazovat, aby se neříkalo, že člověk je dobrý, nýbrž má se prý jen říkat, že dobré je dobré a člověk je člověk.⁴⁷ Jistě se často potkáváš, *Theaitéte*, jak se domnívám, s lidmi zahloubanými do takových věcí; někdy to jsou lidé již starší, pro chudobu ducha plní úžasu nad takovými věcmi, a myslí si, že právě v tom objevili nějakou velikou moudrost.

Theait. Ovšemže ano.

Host Aby se tedy naše úvaha vztahovala na všechny, kdo někdy vykládali, ať to bylo cokoli, o jsoucnosti, nechť se týká, co nyní bude řečeno v podobě otázek, i těchto i ostatních, s kterými jsme rozmlouvali výše.

Theait. Co to bude?

Host Co máme dělat? Nepřipojovat ani jsoucnost k pohybu a klidu, ani nic jiného k ničemu jinému, nýbrž pokládat ty pojmy za neslučitelné a neschopné vzájemného společenství a takto o nich stanovit ve svých řečech? Či je máme všechny spojit v jedno, pokládající je za schopny vzájemné účasti? Či jedny ano, a druhé ne? Které z těchto možností, *Theaitéte*, asi dají přednost?

Theait. Já nemohu za ně na tyto otázky nic odpovědět.

Host Proč pak tedy neodpovídáš na jednu po druhé a nezkoumáš při každé její důsledky?

Theait. Máš dobře.

Host Nuže předpokládejme, chceš-li, že nejprve tvrdí, že nic nemá s ničím v ničem žádného společenství. Není-li pravda, že pohyb a klid nebudou mít žádným způsobem účast v jsoucnosti?

Theait. Jistě nebudou.

Host A což, bude jedno nebo druhé z nich, když nebude mít společenství se jsoucností?

Theait. Nebude.

Host Přijetím tohoto názoru jsou všechna stanoviska, jak se podobá, hned vyvrácena, těch, kteří vše uvádějí v pohyb, a zároveň těch, kteří je jakožto jedno zastavují, i těch, kteří hledí k ideám a tvrdí, že jsoucná jsou stále v témže poměru a stavu; neboť všichni tito připojují pojem bytí, jedni, když tvrdí, že se vše skutečně hýbe, druzí, že to jest skutečně ve stavu nehybném.

Theait. Ba jistě.

Host Také všichni ti, kteří veškero hned skládají, hned rozdělují, ať už je svádějí v jedno a z jednoho rozdělují na nekonečné množství složek nebo ať je rozdělují na určité prvky a z nich je skládají, stejně jestliže tvrdí, že se to děje střídavě nebo že se to děje stále – všichni ti by podle toho všeho mluvili naprázdno, jestliže není žádného míšení.

Theait. Správně.

Host Dále však ze všech nejsměšněji by si jistě počínali ve svých výkladech ti, kteří by nic nedovolovali nazývat různým pro společenství s různým stavem.⁴⁸

Theait. Jak to?

Host Jsou, tuším, nuceni napořád o všem užívat slov „bytí“, „oddělené od“, „ostatních“, „o sobě“ a tisíce jiných; nemají moci se jich vzdalovati a nevlétati je do řeči, a tu nepotřebují

jiných, kteří by je vyvraceli, nýbrž mají, jak se říká, domácího nepřítele a odpůrce, a kudy chodí, nosí ho stále s sebou a on mluví z jejich nitra jako ten podivný Euryklés.⁴⁹

d *Theait.* To je velmi dobré přirovnání a pravda.

Host A což, jestliže připustíme, že všechny věci mají mezi sebou možnost společenství?

Theait. To dovedu i já rozřešit.

Host Jak?

Theait. Že by se pohyb sám docela stával nehybným a klid sám by se zase naopak hýbal, kdyby se obé dostávalo k sobě vespolek.

Host Avšak to je asi s největší nutností nemožné, aby se pohyb stával nehybným a klid aby se hýbal?

Theait. Jakpak by ne?

Host Zbývá tedy jediné to třetí.

Theait. Ano.

e *Host* Ba jistě jedna z těchto možností je nutná, buďto že všechno se dá směřovat nebo nic, nebo jedny věci ano, druhé ne.

Theait. Ano, jak by ne?

Host A ony dvě myšlenky se ukázaly nemožnými.

Theait. Ano.

Host Tedy každý, kdo by chtěl odpovídati správně, bude tvrdit tu poslední ze tří.

Theait. Docela jistě.

253 *Host* Když se tedy jedny věci dají slučovat, a druhé ne, bylo by to s nimi skoro tak jako s hláskami. Neboť také ty jedny se patrně k sobě nehodí, a druhé se hodí.

Theait. Jakpak by ne?

Host A samohlásky na rozdíl od ostatních hlásek procházejí všemi jako svazující činitel, takže bez některé z nich je nemožno, aby se ostatní spojovaly jedna s druhou.

Theait. Ba věru.

Host Zdalipak tu každý ví, které s kterými jsou schopny se

spojovati, či je třeba tomu, kdo to chce dělat náležitě, jistého umění?

Theait. Je třeba umění.

Host Jakého?

Theait. Mluvnického.

Host A což, když jde o vysoké a hluboké tóny, není tomu také tak? Kdo má umění poznávat, které se dají spojovati a které ne, ten je zajisté hudebně vzdělaný, a kdo tomu nerozumí, nevzdělaný.

Theait. Tak jest.

Host A jiné takové rozdíly nalezneme i při ostatních uměních a neumělostech.

Theait. Jak by ne?

Host Nuže, když jsme přijali myšlenku, že i rody jsouceny jsou k sobě vespolek hledíc k míšení v témže poměru, jistě musí postupovat ve svých úvahách s jistým věděním, kdo chce správně ukázat, které rody jsouceny s kterými se shodují a které se mezi sebou nesnášejí. A dále také, zdali jsou některé, které procházejí všemi a udržují je pohromadě, takže se mohou směřovati, a naopak zase při rozdělování, zdali některé jiné procházejí celky a jsou příčinou rozdělení.

Theait. Ano, jak by k tomu nebylo třeba vědění, a to snad skoro největšího?

Host Nuže, kterým jménem nazveme, Theaitéte, zase toto vědění? Či jsme, proboha, nepozorovaně vpadli do vědění lidí svobodných a stalo se nám, že hledající sofistů jsme napřed našli filosofa?

Theait. Jak to myslíš?

Host Rozdělovati jsoucna podle rodů a ani nepokládati tutéž ideu za jinou ani jinou za tutéž, zdalipak neřekneme, že to je věc dialektického vědění?

Theait. Ano, řekneme.

Host Kdo je schopen to dělati, ten zajisté dostatečně rozpoznává jednu ideu prostupující všude množstvím věcí, z nichž

jedna každá trvá odděleně, i mnoho idejí vespolek různých, jež jsou zvenku od jedné objímány, a zase jednu, jak procházejíc množstvím celků je sloučena v jednotu, a mnohé docela oddělené zvlášť. V tom záleží umění rozeznávati podle rodu jsoucna, jak se jednotlivé věci mohou slučovati a jak ne.

Theait. Ovšemže ano.

Host Avšak zajisté tu dialektickou schopnost nedáš, jak myslím, jinému nežli tomu, kdo čistě a spravedlivě filosofuje.

Theait. Jak by se mohla dát jinému?

Host Tedy na takovémto asi místě nalezneme filosofa, i nyní i později, budeme-li ho hledat; je sice těžké uvidět zřetelně i toho, ale obtíž sofistova je jiného způsobu nežli obtíž tohoto.

Theait. Jak?

Host Onen ubíhá do temnosti nejsoucna, cvikem jí dosahuje a pro temnotu místa je těžko ho zpozorovati. Je tomu tak?

Theait. Podobá se.

Host Avšak filosof se ve svých úvahách stále stýká s ideou jsoucna, a tu zase pro světlost té oblasti není nikterak snadno ho spatřiti; neboť duševní zrak obyčejných lidí nedovede vydržeti pohled na to, co je božské.

Theait. I o tomto se podobá, neméně než o onom, že tomu tak jest.

Host Nuže tedy o filosofovi budeme snad brzy zkoumati podrobněji, bude-li se nám ještě chtít; ale co se týče sofistů, je snad zřejmé, že nesmíme popustit, dokud si ho dostatečně neprohlédneme.

Theait. Dobře jsi řekl.

Host Shodli jsme se tedy v tom, že některé z rodů jsoucny jsou ochotny se mezi sebou stýkati, a druhé ne, a jedny jen málo, druhé však ve velké míře, jiné pak že procházejí všemi a nic jim nebrání, aby měly společenství se všemi. Nyní jděme za tou myšlenkou dále a uvažujme tímto způsobem – ne o všech ideách, abychom se nemátli v jejich množství, nýbrž tak, že si napřed vybereme některé z těch, které jsou

pokládány za největší –, nejprve jaká jest každá jednotlivá, potom jakou mají schopnost vzájemného společenství. Takto, i když nebudeme moci s veškerou zřetelností postihnouti jsoucno a nejsoucno, aspoň se nám nebude nedostávat rozumového poznání o nich, pokud to dovoluje způsob nynějšího zkoumání, jestliže se nám totiž nějak podaří vyváznouti bez trestu, když budeme tvrditi, že nejsoucno je skutečně nejsoucí.

Theait. To jest věru potřebí.

Host Největší z rodů jsoucny, které jsme právě probírali, jsou jistě samo jsoucno, klid a pohyb.

Theait. Daleko největší.

Host A dále, o těch dvou z nich tvrdíme, že jsou vespolek neslučitelné.

Theait. Dozajista.

Host Avšak jsoucno se směšuje s oběma;⁵⁰ vždyť oba patrně jsou.

Theait. Jakpak by ne?

Host Vychází tedy, že to jsou tři věci.

Theait. Jak jinak?

Host Zajisté pak každá jednotlivá z nich je různá od těch dvou, ale sama se sebou totožná.

Theait. Tak jest.

Host Co však zase znamenají slova, kterých jsme nyní užili, „totéž“ a „různé“? Zdalipak to jsou nějaké dva rody jsoucny odlišné od těch tří, avšak stále se s nimi nutně směšující, a měli bychom o všech uvažovat jako o pěti a ne jako o třech, či těmi slovy „totéž“ a „různé“ nazýváme, aniž jsme si toho sami vědomi, něco, co náleží oněm třem?

Theait. Snad.

Host Ale dvojice pohyb a klid není jistě ani „různé“ ani „totéž“.

Theait. Jak?

Host Cokoli bychom vypověděli společně o pohybu a klidu, to nemůže být ani jedno ani druhé.

Theait. Proč to?

Host Pohyb se zastaví a klid se zase dá do pohybu. Neboť přistoupí-li k té dvojici kterýkoli z těch dvou pojmů, přinutí jedno nebo druhé, aby se změnilo v opak své přirozenosti, protože nabude účasti ve svém opaku.

Theait. Ba jistě.

Host Ale jistě oba ty rody, klid i pohyb, jsou účastny totožnosti i různosti.

Theait. Ano.

Host Neříkejme tedy, že pohyb jest „totéž“, nebo „různé“, a neříkejme to zase ani o klidu.

Theait. Pravda, neříkejme.

Host Avšak zdalipak si máme myslet „jsoucno“ a „totéž“ jako něco jedno?

Theait. Snad.

Host Ale jestliže pojmy jsoucno a totéž neznamena-
jí nic rozdílného, tu když zase řekneme o pohybu a klidu, že oba ty rody
jsoucen *jsou*, vyslovíme takto o nich obou, že jakožto jsoucí
jsou totéž.

Theait. Avšak to je přece nemožné.

Host Tedy je nemožné, aby totéž a jsoucno bylo jedno.

Theait. Skoro.

Host Máme tedy přiřadit k těm třem ideám totožnost?

Theait. Ovšemže ano.

Host A což různost, tu máme počítat za pátou? Či si máme myslet, že ta a „jsoucno“ jsou jen dvě jména pro jeden rod?

Theait. Snad.

Host Ale připouštíš, myslím, že jedno ze jsoucen se myslí samo o sobě, druhé vždycky jen v poměru k jiným.

Theait. Jak by ne?

Host A pojem různosti je vždycky myšlen v poměru k něčemu jinému, ano?

Theait. Tak jest.

Host Nebylo by tomu tak, kdyby se pojmy jsoucno a různost od sebe naprosto nelišily. Avšak kdyby pojem různosti měl účast v obou ideách jako pojem jsoucno, tu by někdy mezi různými věcmi byla i taková různá věc, která by nebyla různá v poměru k věci jiné; takto však nám s naprostou jistotou vychází, že cokoli je různé, nutně je tím, co je, v poměru k něčemu jinému.

Theait. Je tomu právě tak, jak říkáš.

Host Tedy je souditi, že podstata různosti je pátá mezi ideami, které před jinými stanovíme.

Theait. Ano.

Host A řekneme, že je všechny prostupuje; neboť že jedna každá je různá od ostatních nikoli pro svou vlastní podstatu, nýbrž proto, že má účast v ideji různosti.

Theait. Dozajista.

Host Vezměme tedy ještě jednou těch pět idejí jednu po druhé a sudme o nich takto.

Theait. Jak?

Host Za prvé co se týče pohybu, že to je věc docela různá od klidu. Či jak soudíme?

Theait. Takto.

Host Není to tedy klid.

Theait. Nikterak.

Host Avšak jest, a to proto, že má účast v jsoucnu.

Theait. Jest.

Host A dále zase pohyb je věc různá od totožnosti.

Theait. Skoro.

Host Tedy není „totéž“.

Theait. To jistě ne.

Host Avšak jak jsme viděli, tato idea je „totéž“, protože zase všechny ideje jsou účastny totožnosti.

Theait. Ba jistě.

Host Musíme tedy uznati, a ne s pohoršením odmítat, že pohyb je „totéž“ i „ne totéž“. Kdykoli totiž o něm řekneme, že je

b totéž a ne totéž, neřekli jsme to se stejným ohledem, nýbrž řekneme-li „totéž“, myslíme tak pro jeho účast v ideji „totéž“ v poměru k sobě samému, kdykoli pak „ne totéž“, zase pro společenství s růzností, pro které pohyb, jsa odlučován od totožnosti, se stává ne tím, nýbrž něčím jiným, takže tu zase je správně nazýván „ne totéž“.

Theait. Ovšemže ano.

Host Tedy také kdyby pohyb sám nabýval nějak účasti v klidu, nebylo by nic nevhodného nazývatí jej klidovým?

Theait. Bylo by to zcela správné, jestliže připustíme, že z rodů jsoucny jedny se dají vespolek směřovati, a druhé ne.

c *Host* A právě k výkladu tohoto jsme přišli dříve než k výkladu věcí, o kterých jednáme nyní, a dokazovali jsme, že tomu přirozeně jest takto.

Theait. Ano, jak by ne?

Host Opakujme tedy: Pohyb je něco různého od pojmu různosti, zrovna tak, jako se ukázal něčím jiným proti totožnosti i proti klidu?

Theait. Nutně.

Host Jest tedy podle úvahy právě vyslovené v jistém smyslu něco nerůzného a různého.

Theait. Pravda.

d *Host* Nuže, co dále? Řekneme snad o něm, že je něco různého od těch tří věcí, ale od té čtvrté ne, když jsme došli mínění, že je pět těch věcí, o kterých a v kterých jsme si předsevzali zkoumati?

Theait. Jak to? Vždyť přece je nemožno připustit, že by ten počet byl menší, než jak se před chvílí ukázal.

Host Směle tedy můžeme hájit tvrzení, že pohyb je něco různého od jsoucna.

Theait. Zcela směle.

Host Není-li pak tedy zřejmě pohyb vskutku nejsoucno a také jsoucno, když přece má účast v jsoucnu?

Theait. Docela zřejmě.

Host Je tedy nutné, že nejsoucno jest i u pohybu i v ostatních rodech jsoucny; neboť ve všech způsobuje podstata různosti, že každý jednotlivý rod je různý od jsoucna, a tím jej dělá nejsoucnem; a takto z téhož hlediska správně nazveme všechny rody nejsoucny a zase naopak, protože jsou účastny jsoucna, řekneme o nich, že jsou, a nazveme je jsoucny.

Theait. Skoro se tak zdá.

Host Tedy u každé ideje je ve velkém množství jsoucno, ale v nesčíslném množství nejsoucno.

Theait. Podobá se.

Host Zajisté i o samém jsoucnu musíme říci, že je různé od ostatních rodů.

Theait. Nutně.

Host Tedy i jsoucno, jak vidíme, je tolikrát nejsoucí, kolik jest ostatních rodů; neboť protože není totožné s oněmi, jest si ce samo jedno, avšak na druhé straně nesčíslným množstvím ostatních rodů není.

Theait. Skoro tomu tak jest.

Host Zajisté tedy ani to nelze s rozhořčením odmítat, když přirozená podstata rodů jsoucny obsahuje vzájemné společenství. Jestliže však někdo to nepřipouští, ať přesvědčí o něčem jiném naše dřívější úvahy a pak teprve ať přesvědčuje jejich důsledky.

Theait. Požadavek, který jsi vyřkl, je zcela spravedlivý.

Host A tu se podívejme i na tohle.

Theait. Nač?

Host Kdykoli mluvíme o nejsoucnu, tu, jak se podobá, nemluvíme o něčem opačném proti jsoucnu, nýbrž toliko o něčem od něho různém.

Theait. Jak?

Host Tak například kdykoli o něčem řekneme „ne velké“⁵¹, zdá se ti snad, že tehdy označujeme tím výrazem o něco více věc malou nežli stejnou?

Theait. A jak by se mi to mohlo zdát?

Host Kdykoli se tedy bude tvrdit, že zápor znamená opak, nepřipustíme to, nýbrž jenom tolik, že předkládaná slovec „ne“ a „ni“ označují něco jiného proti slovům, která následují, spíše však proti věcem, které jsou vyjádřeny slovy pronášenými v řeči po záporce.

Theait. Docela jistě.

Host Uvažme tohle, jestliže je libo i tobě.

Theait. Co to?

Host Podstata různosti je podle mého názoru rozkouskována právě tak jako vědění.

Theait. Jak?

Host Také to je patrně jedno, avšak každá jeho část, když se odloučí a k něčemu přidá, má jisté jméno, sobě vlastní; proto se mluví o mnoha uměních i naukách.

Theait. Ovšemže ano.

Host Nuže tedy, i s díly podstaty různosti, která jest jedna, se děje totéž.

Theait. Snad. Ale jak si to máme myslet?

Host Jest proti krásnu nějaká protikladná část různosti?

Theait. Jest.

Host A o té řekneme, že je bezejmenná, či že má nějaký název?

Theait. Že má. Neboť co kdy nazýváme nekrásným, to není různé od ničeho jiného nežli od přirozené podstaty krásna.

Host Nuže teď mi řekni tohle.

Theait. Co?

Host Pojem nekrásna vzniká zajisté tak, když se cosi od jistého rodu jsoucen oddělí a zase naopak se proti jistému ze jsoucen postaví.⁵²

Theait. Tak jest.

Host Vychází tedy, jak se podobá, že nekrásno je jakýsi protiklad jsoučna proti jsoucnu.

Theait. Zcela správně.

Host A zdalipak tedy se nám podle tohoto soudu jeví, že krásno je více jedním ze jsoucen a nekrásno méně?

Theait. Nikoli.

Host Musíme tedy soudit, že „ne velké“ jest stejně jako samo „velké“? 258

Theait. Stejně.

Host Zajisté i „ne spravedlivé“ musíme postavit do téže řady se „spravedlivým“, hledíce k tomu, že jedno není o nic více jsoucí nežli druhé?

Theait. Jak by ne?

Host A tak i o ostatních věcech budeme takto soudit, když se ukázalo, že přirozená podstata různosti náleží mezi jsoučna, neboť je-li ona jsoucí, je nutno stejnou měrou pokládat za jsoučna i její části.

Theait. Ano, jak by ne?

Host Zajisté tedy, jak se podobá, vzájemný protiklad mezi přirozenou podstatou části různosti a přirozenou podstatou části jsoučna není – smíme-li tak říci – o nic méně jsoucností nežli samo jsoucnou; neboť neznamená opak proti jsoucnu, nýbrž jen tolik, něco různého od něho.

Theait. Zcela zřejmě.

Host Jak bychom jej tedy nazvali?

Theait. Patrně právě toto je ono nejsoucnou, jež jsme hledali kvůli sofistovi.

Host Snad tedy, jak jsi řekl, nezůstává co do jsoucnosti za žádným z ostatních jsoucen, a je třeba již bez obavy říci, že nejsoucnou je trvale majitelem své vlastní přirozené podstaty; zrovna tak jako veliké bylo veliké, krásné bylo krásné, neveliké neveliké a nekrásné nekrásné, tak také tímž způsobem nejsoucnou bylo a jest nejsoucnou, jedna idea v počtu mnohých. Či máme, Theaitéte, hledíc k němu, ještě nějakou nedůvěru?

Theait. Žádnou.

Host Nuže víš, že jsme zašli ve své nedůvěře k Parmenidovi dále, než stanovila jeho zapověď?

Theait. V čem to?

Host Hledali jsme ještě dále vpřed a dokázali jsme mu více, nežli on zakázal zkoumat.

Theait. Jak?

d *Host* Protože on kdesi říká:

*z nejsoucna dělati jsoucno se nikdy násilím nedá;
raději od této cesty pátrání zdržuj svou mysl.*⁵³

Theait. Ano, praví tak.

Host Avšak my jsme netoliko dokázali, že nejsoucna jsou, nýbrž také jsme objasnili, co jest idea nejsoucna; když jsme totiž dokázali, že jest přirozená podstata různosti i že je roz-

e kouskována ve všech jsoucnech v jejich vzájemném poměru, o každé jednotlivé její částce protikladné proti jsoucnu jsme se odvážili říci, že právě to je vskutku nejsoucno.

Theait. A podle mého zdání, hoste, byla ta naše výpověď ve všem všudy zcela pravdivá.

Host Ať nám tedy nikdo nevytýká, že prohlašujeme nejsoucno za opak jsoucna a přitom se odvažujeme tvrditi, že nejsoucno jest. Neboť co se týče kteréhokoli opaku jsoucna, my jsme už dávno nechali být otázku, zdali jest, či ne a zdali připouští výměr, či je naprosto nevýměrný. Avšak

259 pokud jde o náš výměr nejsoucna, buď ať jej někdo vyvrátí a přesvědčí nás, že jej nepodáváme dobře, nebo dokud to nebude moci udělat, měl by i on soudit právě tak, jako soudíme my. Náš soud jest pak tento: Rody jsoucnen se vespolek směšují; jsoucnost a různost procházejí všemi i sebou navzájem. Proto různost, nabyvši účasti v jsoucnosti, působením této účasti jest, arci není to, v čem nabyla účasti, nýbrž něco různého, a protože je něco různého od jsoucna, je zcela

b zřejmě nutno, že je nejsoucí. Jsoucno pak zase, majíc účast v různosti, je různé od ostatních rodů, a protože je různé od nich všech, není žádným jednotlivým z nich, ani souhrnem ostatních kromě sebe samého, takže jsoucno bez vší pochyby zase v tisíci a tisíci případech není jsoucí. A takto i ostatní

věci, jednotlivě i ve svém souhrnu, namnoze jsou a namnoze nejsou.

Theait. Pravda.

Host A jestliže někdo nevěří těmto protikladům, má uvažovat a říci něco lepšího, nežli jsme řekli nyní my; pakli však si počíná, jako by byl poznal něco těžkého, a se zálibou ty myšlenky zkrucuje hned na tu, hned na onu stranu, nestojí jeho nálezy za pracné hledání, jak ukazují nynější úvahy. Neboť tohle ani není hezké, ani není nesnadno to nalézt, kdežto ona věc je vskutku zároveň i nesnadná i krásná.

Theait. Která?

Host Jak jsem řekl již dříve:⁵⁴ nechat tyto věci jakožto možné a býti schopen sledovat výklady s posuzováním každé myšlenky, kdykoli někdo o různém tvrdí, že to je v jistém smyslu totéž, i kdykoli tvrdí o tomtéž, že to je různé, tím způsobem a hledíc

d k tomu, co se podle toho tvrzení s tím i oním děje. Avšak ukazovat, že totéž je jistým způsobem různé a různé totéž, veliké malé a podobné nepodobné, a se zálibou takto stále předvádět ty protiklady ve svých výkladech, to není žádné opravdové posuzování, a je to zřejmě novorozený plod člověka, který teprve nedávno přišel ve styk s něčím z oblasti jsoucnen.

Theait. To dozajista.

Host Ano, můj dobrý, pokoušet se oddělovati všechno od všeho je i jinak nevhodné a zejména to svědčí o duchu naprosto nevzdělaném a nefilosofickém.

Theait. Proč to?

Host Odlučovati jednotlivou věc ode všech ostatních je nejdůkladnější odklizování všech řečí; neboť právě vespolečným spojením idejí nám vznikla řeč.

Theait. Pravda.

Host Hleď tedy, jak případně jsme před chvílí bojovali s takovými lidmi a donucovali jsme je, aby nechali jedno s druhým se směšovat.

Theait. Za jakým účelem?

Host Proto, aby nám byla řeč jedním z druhů jsoucen. Neboť kdybychom té byli zbaveni, byli bychom – a to je nejdůležitější věc – zbaveni filosofie. K tomu však musíme se v přítomné době dohodnout, co asi je řeč; kdyby nám ta věc byla vzata a bylo pravda, že vůbec ani není, nebyli bychom b asi schopni ještě o něčem mluvit. A byla by nám vzata, kdybychom byli připustili, že se nic s ničím nijak nemísí.

Theait. Tohle je správné. Ale proč bychom se nyní měli dohodnout o řeči, to jsem nepochopil.

Host Avšak snad bys nejsnáze pochopil, kdybys šel za mnou touto cestou.

Theait. Kudy?

Host Nejsoucno je, jak se nám ukázalo, jeden jistý rod mezi ostatními, rozsetý po všech jsoucnech.

Theait. Tak jest.

Host Tedy zajisté následuje zkoumat, zdali se směšuje s míněním a s řečí.

Theait. Proč to?

Host Jestliže se s nimi nesměšuje, musí být nutně všechno c pravda, pakli však se směšuje, vzniká nepravdivé mínění a nepravdivá řeč; neboť mínění nebo mluvití věci nejsou, to jest tuším nepravda v myšlení i v řečech.

Theait. Tak jest.

Host Avšak když je nepravda, jest klam.

Theait. Ano.

Host A když je klam, tu je věru nutně již všechno plno obrazů, napodobenin i přeludů.

Theait. Ano, jak by ne?

Host Avšak do těchto míst se někam utekl, jak jsme řekli, d sofista, ale popírá, že by vůbec byla nepravda; nikdo totiž prý ani si nemyslí, ani nemluví, co není; neboť že žádné nejsoucno nemá nijak podílu v jsoucnosti.

Theait. Bylo tomu tak.

Host Avšak nyní se ukázalo, že nejsoucno má podíl v jsouc-

nu, takže by snad už neužíval této zbraně. Ale snad by tvrdil, že jen některé z idejí mají podíl v nejsoucnu, jiné však ne, a řeč i mínění že náleží mezi ty, které nemají podílu; proto by zase dokazoval o umění obrazotvorném a přeludovém, v němž on podle našeho soudu vězí, že takového umění naprosto není, když mínění a řeč nemají nic společného s nejsoucne; neboť e když nedochází k tomuto společenství, že vůbec není nepravdy. Z těchto důvodů tedy jest nejprve prozkoumávat, co asi je řeč i mínění i přelud, abychom po jejich objevení uviděli i jejich společenství s nejsoucne, a když bychom to uviděli, abychom d dokázali jsoucnost nepravdy, po tom důkazu pak abychom do ní upoutali sofistu, je-li jí vinen, nebo abychom ho z ní propustili a hledali ho v jiném rodu jsoucen.

Theait. Podobá se, hoste, že je až příliš pravda, co bylo o sofistovi řečeno na začátku, že to je druh lidí těžko postižitelný. Je totiž, jak patrno, pln otázek, a když nastaví před sebe některou z nich,⁵⁵ je nutno dříve dobývat jí, nežli se přijde k němu samému. Neboť nyní sotva jsme prorazili jednu překážku od něho nastavenou, že totiž nejsoucno není, už je tu nastavena druhá a je potřebí dokázat o nepravdě, že jest, b i v řeči i v mínění, a po té snad třetí a po ní ještě jiná; a jak se podobá, nikdy se neukáže žádný konec.

Host Odvahu, *Theaitéte*, musí mít, kdo má být schopen jen o něco málo pokaždé postoupiti vpřed. Neboť kdo by byl malý myslí v těchto věcech, co by si počal v jiných, když by v nich buď nic nepořídil nebo by docela byl zase odstrčen nazpět? Takový c člověk by, jak se praví v přísloví, sotva asi kdy dobyl města. Když tedy, můj dobrý, je nyní provedeno toto, co říkáš, dobyli jsme asi největší hradby, a ostatní jsou už snadnější a menší.

Theait. To je dobře.

Host Vezměme tedy nejprve, jak bylo před chvílí řečeno, řeč a mínění, abychom zřetelněji vyložili, zdali se s nimi nejsoucno stýká, či je toto obě veskrze pravdivé a ani jedno ani druhé není nikdy nepravda.

Theait. Správně.

- d *Host* Nuže, jako jsme mluvili o ideách a hláskách,⁵⁶ právě tak zase uvažme o jménech. Zde někde se totiž ukazuje předmět nynějšího hledání.

Theait. Na kteroupak otázku o jménech mám odpovědět?

Host Zdali se všechna k sobě vespolek hodí, či žádná, nebo snad jedna se dají spojovat, a druhá ne.

Theait. Je zřejmé toto, že jedna se dají, a druhá ne.

- e *Host* Myslíš to snad tak, že slova vyslovovaná po řadě za sebou a dávající jistý smysl se k sobě hodí, kdežto ta, která v souvislosti nemají žádného významu, se nehodí?

Theait. Jak a co chceš tím říci?

Host Právě to, co jsi měl podle mého mínění na mysli ty, když jsi se mnou souhlasil. Máme totiž patrně dvojí druh projevů hlasem o tom, co jest.

Theait. Jak?

- 262 *Host* Jeden se nazývá jména, druhý slovesa.

Theait. Vylož jeden i druhý.

Host Projevu vztahujícímu se k činností říkáme zajisté sloveso.

Theait. Ano.

Host Avšak hlasovému výrazu označujícímu samy podmínky oněch činností jméno.

Theait. Dozajista.

Host Nuže, z jediných jmen nepřetržitě za sebou pronášených zajisté nikdy není řeč,⁵⁷ ani zase když se pronesou slovesa bez jmen.

Theait. To jsem nepochopil.

- b *Host* Věřu je patrné, že jsi hleděl k něčemu jinému, když jsi před chvílí se mnou souhlasil; neboť právě to jsem chtěl říci, že tato slova takto nepřetržitě za sebou pronášená nejsou řeč.

Theait. Jak?

Host Například „kráčít“, „běží“, „spí“ a všechna ostatní slovesa

znamenající činností, i kdyby je někdo vyjmenoval všechna za sebou, přece ani dost málo nevytvářejí řeč.

Theait. Jak by také mohla?

Host A zase naopak, kdykoli se řekne „lev“, „jelen“, „kůň“ a všechna jiná jména označující podmínky činností, zajisté ani při této řadě ještě nikdy nevzniká žádná řeč; neboť ani takto, ani onak neprojevují pronesená slova žádnou činnost ani nečinnost, ani žádnou jsoucnost buď jsoucná nebo nejsoucná, dokud se jména řádně nesmísí se slovesy. Tehdy pak se to shodne a řeči se stane hned první spojení, v jistém smyslu první a nejkratší řeč.

Theait. Jakpak to myslíš?

Host Kdykoli někdo řekne „člověk se učí“, pokládáš to za nejkratší a první řeč?

Theait. Zajisté.

Host Ano, neboť tehdy již patrně něco projevuje o tom, co jest nebo se děje nebo se stalo nebo bude, a nejmenuje jenom, nýbrž něco provádí, tím, že spojuje slovesa se jmény. Proto jsme o ní řekli, že něco vypoovídá, a ne že jenom jmenuje, a toto spojení jsme dali jméno řeč.

Theait. Správně.

Host Tedy právě tak jako se jedny věci vespolek shodovaly, a druhé ne, tak také pokud jde o hlasové výrazy, jedny se k sobě nehodí, kdežto druhé z nich, shodující se, vytvořily řeč.

Theait. Docela tak.

Host Ještě pak tuhle maličkost.

Theait. Jakou?

Host Řeč, kdykoli jest, nutně musí být řeč o něčem, a aby byla o ničem, není možné.

Theait. Tak jest.

Host Zdalipak nemusí mít i jistou jakost?

Theait. Jak by ne?

Host Obraťme tedy pozornost sami na sebe.

Theait. To bychom ovšem měli.

Host Nuže, vyslovím před tebou řeč, slože věc s činností prostřednictvím jména a slovesa; o čem ta řeč bude, to mi řekni ty.

263 *Theait.* Stane se tak podle možnosti.

Host „*Theaitétos* sedí.“ Snad není ta řeč dlouhá?

Theait. Nikoli, je krátká.

Host Tvůj úkol je tedy povědět, koho se týká a o kom je.

Theait. Je patrné, že se týká mne a je o mně.

Host A co zase tato?

Theait. Která?

Host „*Theaitétos*, s kterým já nyní rozmlouvám, letí.“

Theait. I o této by nikdo neřekl jinak, nežli že je o mně a týká se mne.

Host Avšak podle našich slov musí mít každá z řečí jistou vlastnost.

b *Theait.* Ano.

Host Jakou jest tedy nazvati jednu i druhou z těchto?

Theait. Patrně jednu nepravdivou, a druhou pravdivou.

Host Ta pravdivá pak vypovídá o tobě něco jsoucího, jak to jest.

Theait. Jak jinak?

Host Avšak nepravdivá něco různého od jsoucna.

Theait. Ano.

Host Mluví tedy o nejsoucnu jako o jsoucnu.

Theait. Skoro.

Host Vypovídá jsoucna různá od jsoucnen vztahujících se k tobě. Řekli jsme totiž, tuším, že ke každé věci se vztahuje mnoho jsoucnen a mnoho nejsoucnen.

Theait. To dozajista.

c *Host* Řeč, kterou jsem o tobě vyslovil později, musí být, podle našeho výměru řeči, za prvé jedna z nejkratších.

Theait. Takto jsme aspoň právě společně usoudili.

Host A dále o něčem.

Theait. Tak jest.

Host Jestliže pak není o tobě, není o nikom jiném.

Theait. Ano, jak by byla?

Host Když by však nebyla o nikom, ani by to vůbec nebyla řeč; ukázali jsme totiž, že náleží mezi nemožnosti, aby byla řeč, která by byla řečí o ničem.

Theait. Zcela správně.

Host Když se tedy o tobě vypovídají věci různé jakoby tytéž⁵⁸ a věci nejsoucí jakoby jsoucí, docela se podobá pravdě, že takováto skladba, vznikající ze sloves a jmen, se stává vskutku a doopravdy řečí nepravdivou.

Theait. Úplná pravda.

Host A co tedy? Zdalipak už není jasné, co se týče myšlení, mínění a zdání, že všechny tyto věci bývají v našich duších i nepravdivé i pravdivé?

Theait. Jak?

Host Takto to zviš snáze, jestliže si nejprve dáš o nich vyložit, co jsou a čím se jednotlivé liší od sebe vespolek.

Theait. Jenom vykládej.

Host Nuže tedy, myšlení a řeč je jistě totéž, jenže tímto jménem, myšlení, jsme nazvali rozhovor, který vede duše ve svém nitru sama se sebou bez hlasu.⁵⁹

Theait. Ovšemže ano.

Host Avšak proud, který jde od ní skrze ústa se zvukem, nazývá se řeč?

Theait. Pravda.

Host A dále zase víme, že v řečech je –

Theait. Co?

Host Klad a zápor.

Theait. Víme.

Host Kdykoli pak toto vzniká v duši při myšlení a s mlčením, můžeš to nazvat jinak nežli mínění?

Theait. A jak?

Host A co když to je u někoho ne samo o sobě, nýbrž prostřednictvím vjemu? Zdalipak je možno říci zase tomuto stavu nějak jinak než zdání?⁶⁰

Theait. Nijak jinak.

Host Tehdy když je, jak jsme viděli, řeč pravdivá a nepravdivá, a přitom se o myšlení ukázalo, že to je rozhovor duše samé se sebou, o mínění pak, že to je dokončení myšlení, a o tom, čemu říkáme „zdá se“, že to je smíšenina vjemu a mínění, je přece nutné, že i z těchto věcí samých, příbuzných s řečí, jsou některé někdy nepravdivé.

Theait. Jak by ne?

Host Pozoruješ, že se nepravdivé mínění a nepravdivá řeč našla dříve, než jsme očekávali? Vždyť jsme se právě před chvílí báli, abychom na sebe tím hledáním nevalovali docela nevykonatelnou práci.

Theait. Pozoruji.

Host Neztrácejme tedy mysl ani pro to, co zbývá. Když pak se vskutku tyto věci objasnily, vzpomeňme si na dřívější rozdělování podle druhů.

Theait. Na která to?

Host Rozlišili jsme dva druhy umění obrazotvorného,⁶¹ jednak umění zobrazovací, jednak umění přeludové.

Theait. Ano.

Host A o sofistovi jsme řekli, že jsme na rozpacích, do kterého z obou bychom jej zařadili.

Theait. Bylo tomu tak.

Host A zatímco jsme byli na rozpacích o této věci, zalila nás ještě větší mrákota, když se objevila věta tvrdící proti všem, že vůbec není ani žádného obrazu, ani přeludu, ani zdání, protože není nijak, nikdy a nikde nepravda.

Theait. Máš pravdu.

Host Avšak nyní, když se ukázalo, že jest nepravdivá řeč a že jest nepravdivé mínění, je volno si mysliti, že jsou napodobeniny jsoucen a že z tohoto stavu vzniká umění klamací.

Theait. Je volno.

Host A že sofista náleží do jednoho z těch dvou druhů, o tom jsme se dříve spolu shodli.

Theait. Ano.

Host Nuže tedy pokoušejme se opět štípati na dvě předloženný rod jsoucen a přitom se ubírat vždycky ve směru právě části rozštípnutého celku, držíce se společenství se sofistou, až ho obereme o všechny věci společné a necháme mu jen jeho vlastní přirozenou podstatu: tuto pak ukážeme na prvním místě sobě samým, potom i těm, kteří jsou rodem nejbližší takovému postupu.⁶²

Theait. Správně.

Host Tedy jsme začínali rozlišováním umění tvořivého a získávacího, že ano?

Theait. Ano.

Host A v oblasti umění získávacího se nám objevoval v lovectví, v zápasení, v obchodnictví a v některých takových jeho druzích?

Theait. Ovšemže ano.

Host Nyní pak, když ho pojalo do svého rozsahu umění napodobovací, je patrné, že samo umění tvořivé je nejprve rozdělitelné na dvě. Napodobování je totiž patrně jakési tvoření, ovšem, řekneme, obrazů, a ne jednotlivých věcí samých. Je tomu tak?

Theait. Ovšemže ano.

Host V umění tvořivém buďtež tedy stanoveny nejprve dvě části.

Theait. Které?

Host Jedna božská a druhá lidská.

Theait. To mi ještě není jasné.

Host Pamatujeme-li se na to, co bylo řečeno na začátku, pravili jsme, že tvořivé umění je každá působnost, která se stává příčinou věcem dříve nejsoucím, aby později vznikaly.

Theait. Pamatujeme se.

Host Nuže, pokud jde o všechny smrtelné živoky a také rostliny, o všechno, co vyrůstá na zemi ze semen a kořenů, i o všechna neživá těla, která se skládají v zemi, tavitelná i netavitelná, zdalipak neřekneme, že ty věci, jež dříve nejsou, vznikají po-

zdějí práci boha, a nikoho jiného? Či řídíce se přesvědčením a mluvením mnohých lidí –

Theait. Kterým to?

Host Že je rodí příroda z nějaké příčiny samohybné a plodící bez myšlení? Nebo s rozvahou a s božským věděním, vznikajícím od boha?

d *Theait.* Já snad pro svůj věk často střídám tyto oba názory; avšak nyní, když tak na tebe hledím a myslím si, že podle tvého mínění vznikají ty věci působením boha, rozhodl jsem se i sám pro tuto stranu.

Host Dobře, *Theaitéte*. A kdybychom se o tobě domnívali, že náležíš mezi ty, kteří budou v budoucnosti smýšleti nějak jinak,⁶³ snažili bychom se nyní přivésti tě k souhlasu dokazováním spojeným s nutnou přesvědčivostí. Avšak když dobře poznávám tvou přirozenou povahu, že i bez našich důkazů sama jde k tomu, k čemu jsi nyní podle svých slov přitahován, nechám toho; bylo by to totiž utrácení času. Raději budu tvrditi, že věci, kterým se říká přirozené, jsou vytvářeny božským uměním, kdežto věci zhotovované z nich od lidí, lidským; a podle toho že jsou dva druhy tvořivého umění, jeden lidský a druhý božský.

Theait. Správně.

Host Rozděl tedy z těch dvou umění každé zase na dvě.

Theait. Jak?

266 *Host* Tehdy jsi dělil veškeré tvořivé umění jakoby po šířce, a tak je nyní zase děl po délce.

Theait. Dejme tomu, že se to stalo.

Host Takto vznikají celkem čtyři jeho části, dvě na naší straně, lidské, a dvě zase na straně bohů, božské.

Theait. Ano.

Host Když pak jsou ty části rozděleny zase jiným způsobem, jedna část z každého z obou dílů jest tvoření věcí a ty dvě zbývající snad by se nejlépe nazývaly obrazotvornými; i po této stránce se tvořivé umění zase dělí na dvě.

Theait. Pověz, jak se opět dělí jedno i druhé.

Host My patrně i ostatní živočichové i živly, z kterých jsou složeny věci vyrostlé, oheň, voda a co je s tím příbuzné, to všechno jsou, jak víme, jednotlivé výtvořiny boží. Či jak?

Theait. Takto.

Host K tomu se přidružují obrazy těchto jednotlivých věcí, ne věci samy; ale i ty obrazy vznikly daimonským působením.

Theait. Které?

Host Ty, které se ukazují ve spánku, i všechny zjevy, které, jak známo, samy od sebe vznikají ve dne, stín, kdykoli se v ohni vyskytne něco tmavého, i když se na lesklých a hladkých plochách v jedno sejde dvojí světlo, vlastní a cizí, a způsobuje jev dávající počitek opačný proti dřívějšímu obvyklému vidění.⁶⁴

Theait. Ano, to tedy jsou dvě díla božského tvoření, věc sama a obraz každou věc provázející.

Host A co naše umění? Zdalipak neřekneme, že stavitelstvím vytváří dům skutečný, kdežto malířstvím nějaký jiný, jenž je udělán jakoby lidský sen pro bdícího?

Theait. Ovšemže ano.

Host Zajisté pak i v ostatních věcech se takto v dvojicích projevuje dvojí dílo také naší tvořivé činnosti, totiž jednak věc sama, jednak obraz.

Theait. Nyní jsem pochopil lépe a uznávám dva dvojitě druhy tvořivého umění; podle jednoho dělení tvořivé umění božské a lidské, a podle druhého dělání věcí samých a dělání jakýchsi napodobenin.

Host Nuže vzpomeňme si, že z toho obrazotvorného umění jeden druh měl být zobrazovací a druhý přeludový, kdyby se ukázalo, že nepravda je vskutku nepravda a že je svou přirozenou podstatou jedním ze jsoucen.

Theait. Ano, bylo tomu tak.

Host Nuže, to se zajisté ukázalo, a proto to budeme nyní bez pochybností počítat za dva druhy?

Theait. Ano.

267 *Host* Nuže ten přeludový druh rozdělme zase na dvě.

Theait. Jak?

Host Jednak na druh, při kterém se užívá nástrojů, jednak na ten, při kterém se činí nástrojem ten sám, kdo způsobuje zdání.

Theait. Jak to myslíš?

Host Kdykoli někdo svým tělem vytváří podobu tvé postavy nebo svým hlasem podobu tvého hlasu, to se, myslím, asi na prvním místě nazývá napodobováním, jež provádí přeludové umění.

Theait. Ano.

Host Stanovme tedy toto jako jeho jednu část a nazvěme ji napodobovací; avšak od toho ostatního z pohodlnosti upustíme b a ponechme druhému, aby to svedl v jednotu a dal tomu nějaké vhodné jméno.

Theait. Tak ať to je stanoveno a od toho druhého budiž upuštěno.

Host Avšak ještě i tu část, *Theaitéte*, je záhodno pokládat za dvojitou; pozoruj, z kterých důvodů.

Theait. Mluv.

Host Z těch, kteří napodobují, jedni při své činnosti znají, co napodobují, a druzí neznají. A který větší rozdíl můžeme stanovit, nežli jest mezi neznalostí a znalostí?

Theait. Žádný.

Host Nuže zdalipak nebylo to napodobování, o kterém jsme právě mluvili, napodobování prováděné od znalých? Neboť tvou podobu a tebe by asi znal, kdo by to napodoboval.

c *Theait.* Jakkak by ne?

Host Ale co když jde o podobu spravedlnosti a vůbec celé ctnosti? Tu zajisté mnozí, kteří o tom nemají znalosti, nýbrž jen jakési mínění, velice se vynasazují projevovati, jako by to, co se jim zdá, v nich skutečně bylo, a co nejvíce to napodobují činy i řečmi.

Theait. Ba velmi mnozí.

Host Chybují se tu snad všichni svého cíle, totiž aby se zdáli spravedlivými, ač takoví nejsou? Či se stává pravý opak toho?

Theait. Pravý opak.

Host Jest tedy, myslím, třeba říci, že toto je napodobitel různý od onoho, totiž napodobitel neznalý od znajícího. d

Theait. Ano.

Host Odkud tedy vzíti vhodné jméno pro jednoho i druhého z nich? Patrně to je nesnadné, protože u našich předků byla, jak se podobá, jakási zastaralá a neuvědomělá lenost, co se týče dělení rodů na druhy, takže se je nikdo ani nepokoušel rozdělovati. Z té příčiny nutně u nich není příliš veliká zásoba jmen. Přece však, i kdyby to byl výraz poněkud odvážný, nazvěme pro rozlišení napodobování spojené se zdáním napodobováním domněnlivým,⁶⁵ kdežto napodobování spojené se znalostí jakýmsi napodobováním znaleckým. e

Theait. Budiž.

Host Tu pak jest užítí toho prvního; neboť sofista není, jak jsme viděli, mezi znajícími, ale ovšem jest mezi napodobovateli.

Theait. Ba jistě.

Host Nuže tedy zkoumejme domněnlivého napodobitele jako železo, zdali je zdravý, či má v sobě ještě nějakou trhlinu.

Theait. Zkoumejme.

Host Věru má, a to velmi dlouhou. Neboť jeden z nich je prostomyslný a domnívá se, že ví to, o čem má zdání; avšak osoba toho druhého má od zběhlosti v rozpravách velkou nedůvěru 268 a strach, že nezná to, čeho znalost před ostatními předstírá.

Theait. Ovšemže jest rod jednoho i druhého, o kterých jsi mluvil.

Host Není-li pravda, že jednoho budeme pokládat za jakéhosi prostého napodobitele, druhého za napodobitele záludného?

Theait. Tak se aspoň podobá pravdě.

Host A pokud jde zase o rod tohoto, máme o něm soudit, že je jeden, či dvojí?

Theait. Viz ty sám.

- b *Host* Pozorují, a zdá se mi, že to jsou jakési dva druhy lidí; jednoho vidím, jak dovede provádět své záludnosti veřejně a v dlouhých řečech před zástupy lidu, kdežto druhého, jak v soukromí a krátkými řečmi donucuje společníka hovoru, aby si sám sobě odporoval.

Theait. Mluvíš zcela správně.

Host Za koho tedy máme prohlásit toho s delšími řečmi? Za politika, či za řečníka k lidu?

Theait. Za řečníka k lidu.

Host A co řekneme o tom druhém? Že to je člověk moudrý, či sofistický?

- c *Theait.* Říci o něm, že je moudrý, je asi nemožné, když jsme ho prohlásili za neznalého; ale protože je napodobitelem moudrého, dostane patrně jakési pojmenování podle něho a je mi už skoro jasné, že o tomto muži je třeba říci, že to je doopravdy ten docela skutečný sofista.

Host Zajisté tedy bychom měli, jako dříve, spojití všechno od konce k začátku a tak jeho jméno zavázat.

Theait. Ovšemže ano.

- d *Host* Je tu tedy napodobovací činnost projevující se v umění zaplétati do rozporů, které náleží k záludné části umění pracujícího se zdáním, rodu přeludového, kejklřství v řečech, nebožská, nýbrž lidská část tvoření, oddělená od umění obrazotvorného. Kdo řekne, že skutečný sofista pochází z *takého původu a krve*,⁶⁶ vysloví, jak se podobá, čistou pravdu.

Theait. Ovšemže ano.

Politikos

Sofisté

- 1 Elea (lat. Velia) byla řecká osada v jihoitalské krajině Lukanii, živé přístavní město, sídlo filosofické školy „elejské“, jejímiž představiteli byli Xenofanés, Parmenidés, Zénón, Melissos.
- 2 Vztahuje se na závěr dialogu *Theaitétos*, kde Sókratés praví: „Nuže a nyní musím na schůzku do královské stoy, k soudu ... ale zítra ráno, Theodóre, zase zde na shledanou!“
- 3 Narážka na místo *Odysseie*, XVII, 485 nn. (překlad O. Vaňorného):
*Vždyť přec bohové též svým časem se zjevují v městech,
všelijak měníce tvář a cizincům podobní jsouce.
Tam pak na lidský pých neb na jejich pobožnost hledí.*
Kromě toho je tu vzpomenu i místa z *Odysseie*, IX, 269 nn. (překlad O. Vaňorného), kde Odysseus domlouvá Kykloповi:
*Ty však bohů se boj, můj rozmilý! – Jdemet'sem s prosbou!
Jestli' mstitelem Zeus i hostů i prosebných lidí,
hostinný bůh, ježž prosebník ctný vždy průvodcem mívá.*
- 4 Čtu slovo γένος, jež Burnet vynechává.
- 5 Míněn je Sókratés Mladší, který je připomenut i v dialogu *Theaitétos* a který se v dialogu *Politikos* činně účastní rozpravy.
- 6 Překládáme-li slovem „umění“ řecký výraz τέχνη, hledíme spíše na jeho význam etymologický nežli na užší význam, nyní obvyklý.
- 7 Svým dělením pojmů dochází Platón druhdy pojmů, kterých se ve skutečném životě neuzívá a pro které si namnoze sám tvoří umělá jména. V překladu jsme se snažili tuto umělost napodobovati výrazy jako živoľovectví, chodolovectví, ohradolovectví, vidličáření apod.

- 8 Z následujícího rozdělení tohoto „vlhkolovectví“ vidíme, že se do něho počítá i ptáčnictví; i vzduch se pokládá za živel vlhký a létání je „vzduchoplavba“.
- 9 Platón patrně založil tento svůj výměr udičnicka na svém odvození jména ἀσπαλιεύς (udičnick) od ἀνασπᾶν (táhnouti vzhůru).
- 10 Viz pozn. 9.
- 11 Slovo σοφιστής je odvozeno od σοφός = moudrý, znalý.
- 12 Obšrně vykládá Platón o „lahodících“ uměních v dialogu *Gorgias* (464b–466a); mezi ně tam počítá kuchařství, kosmetiku, sofistiku a rétoriku, kdežto zde je sofistika od lahodících umění oddělena.
- 13 V tomto odstavci proti Burnetovi nedoplňuji slova χειρωτικῆς a πιθανοθηρίας a nevynechávám ἡμεροθηρικῆς a μισθαγωγικῆς.
- 14 Proti Burnetovi nevyřučuji z textu καὶ πικρασκομένην.
- 15 Slovem „kejklířství“ překládáme řecké slovo θαυματοποιική, znamenající vlastně „dělání divů“; k tomuto umění počítal Platón i loutkové hry. V *Zákonech* (658b n.) je dělání divů jedním druhem zábav vedle přednesů rapsódií, zpěvu s průvodem kithary, provozování tragédií a komedií.
- 16 Toto umění, zvané řecky ἐπιδεικτικῆ, jež poskytuje jen zábavu, je odděleno od umění, jehož předmětem jsou nauky.
- 17 Směšným, tj. nezvyklým jménem nazývá Platón jméno ψυχημπορικῆ (obchod pro duše).
- 18 Ponecháváme řecký název, odvozený od slova ἔρις = pře, protože tu jde o určitou metodu slovních zápasů, známou v době Platónově i později.
- 19 V překladu není vystižena hra slov διαφορᾶς διαφορᾶν.
- 20 Toto třídění je provedeno i v dialogu *Gorgias* (464b): jako má ošetřování těla dva druhy, gymnastiku a lékařství, tak má dva druhy politika, zákonodárství a soudnictví. Na našem místě je obdobou gymnastiky ne zákonodárství, nýbrž vyučování.

- 21 Král perský, příslovečný příklad bohatství a štěstí.
- 22 Proti Burnetovi nevkládám po ἀναλάβωμεν slovo ἔν.
- 23 Tato myšlenka je přechodem k druhému, hlavnímu tématu tohoto dialogu, k úvaze o jsoucnosti nejsoucna.
- 24 O takovémto tvoření vykládá Platón i v *Ústavě* (596c), maje při tom na mysli děláni obrazů v zrcadlech a malířství: „Neboť právě tento umělec dovede udělati nejenom všechny druhy nářadí, nýbrž dělá i všechno, co roste ze země, a vyrábí všechny živoky, mezi jinými i sebe, a mimo to vyrábí i zemi, nebe, bohy, všechno, co jest na nebi, i všechno, co jest pod zemí v Hádu.“
- 25 Narážka na vypravování o perské razii v Řecku; srv. *Leg.* 698c n.:

Neboť přibližně deset let před námořní bitvou u Salaminy přišel Datis v čele perské výpravy, kterého Dareios poslal výslovně proti Athéňanům a Eretrianům, aby je zotročeny přivedl, pohroziv mu smrtí, jestliže to nevykoná. A Datis ve velmi krátké době svými četnými myriádami s vynaložením síly nadobro podrobil Eretriany a do naší obce pustil velmi zastrahující zprávu, že mu neunikl ani jeden z Eretrianů; vojáci Datidovi totiž prý vzavše se za ruce zatáhli jakoby síti celé území eretrijské.

Ovšem v originálu jsou slova βασιλικός λόγος, jež jsme přeložili „královská řeč“, volena úmyslně se zřením na mnohovýznamnost slova λόγος, takže na našem místě Platón jistě zároveň pomýšlí na příkaz „výsostného úsudku rozumu“.

- 26 O uměleckých výtvorech, při kterých je perspektivní zkruslování vznikající při názoru vyrovnáváno umělými odchylkami od přirozených proporcí („obrácená perspektiva“).
- 27 Tj. jinak by nebyla nepravda možná.
- 28 Tyto Parmenidovy verše jsou znova uvedeny – s malou odchylkou v textu – níže v místě *Soph.* 258d, když byla dokázána nesprávnost tohoto Parmenidova mínění, popírajícího realitu nejsoucna.

- 29 Nevyřučuji slovo ῥῆμα, jako činí Burnet.
- 30 V řečtině τινέ proti množnému číslu τινές.
- 31 Čtu podle U. v. Wilamowitze-Moellendorffa, *Platon*, II, str. 351: οὐκ ὄν ἄρα ὄντως ὄντως ἐστὶν ὄντος ἢν λέγομεν εἰκόνα.
- 32 Na místě 238a bylo – prozatím – uznáno, že není možné, aby se někdy připojovalo některé ze jsoucen k nejsoucnu.
- 33 Čtu odchylně od Burneta s A. Diěsem ἄλλ' ὦρα δὴ βουλευέσθαι.
- 34 K obrazům (εἰδωλα) náleží např. i obrazy v zrcadle; vyobrazení (εἰκόνας) jsou díla lidského umění.
- 35 V slově „vlídně“ je jistá ironie; pravý smysl je asi „lehkovážně“.
- 36 V přehledu filosofie o přírodě, který následuje, jsou narážky na různá sporná mínění, z nichž některá nelze s jistotou přičísti určitým myslitelům. Pro Platóna jsou ta jednostranná dogmata vskutku již jenom mýty. Podobně, ale z praktického hlediska, o nich mluví Sokrátés: „Jeden (ze starých mudrců) tvrdil, že jest nesčíslné množství jsoucen, Empedoklés, že jsou čtyři a že jest mezi nimi svár a přátelství, Ión, že jich není více nežli tři, Alkmeón uznával jenom dvě, Parmenidés a Melissos jedno, Gorgias pak vůbec žádné. Podle mého mínění jsou vypravování o takových dívech podobna představením kejklířů, která nejsou k žádnému užitku, ale bývají obstoupena nerozumnými lidmi; kdo chtí dosáhnouti nějakého prospěchu, mají ze všech škol odkliditi řeči, které jsou zbytečné, i činy, které nic nepřispívají k životu.“ (*Antidosis*, XV, 268 n.)
- 37 Hérakleitos z íonského Efesu a Empedoklés ze sicilského Akragantu. Slovy „silnější (vl. napjatější) z mús“ je míněn Hérakleitos se svým názorem o ustavičném napětí mezi protivrannými principy; „slabší músy“ je nauka Empedokleova.
- 38 Parmenidova škola elejská.
- 39 Při tomto předpokladu je věc totéž co jméno a pak není věci, ke které by se jméno vztahovalo, leda k sobě samému.

- 40 Krajní materialisté, nazváni v místě *Soph.* 248c „synové země“.
- 41 U Platóna je slovo εἶδη mnohem méně filosofickým termínem nežli slovo „ideje“ u nás; druhdy je významem totožné se slovem γέννη = rody (jsoucen). Auguste Diès je překládá do francouzštiny slovem „formes“.
- 42 Proti Burnetovi nevykládá z textu ὀγιζελν.
- 43 Slovem „mohutnost“ není přesně vystiženo řecké δύναμις. Jak je patrné ze souvislosti, jde zde o schopnost aktivního nebo pasivního poměru. V dialogu *Faidros* (270c) je takováto schopnost uvedena mezi základními vlastnostmi každé podstaty, a to podle nauky Hippokratovy. Na našem místě je tento „dynamismus“ jsoucna jen zatímní a neznamená obrat v Platónově myšlení.
- 44 „Přátelé idejí“ jsou zde myšleni jako protivníci materialistů; jejich stanovisko nelze přesně přičísti ani Platónovi samému, ani jiné známé filosofické škole; jsou to krajní idealisté, neuznávající u idejí žádné dynamičnosti.
- 45 Narážka na dětskou hru, které odjinud neznáme.
- 46 Výrazem „jsoucno“ (τὸ ὄν) Platón druhdy zpředměťtuje pojem „bytí“ (τὸ εἶναι), jemuž se více blíží výraz „jsoucnost“ (ἡ οὐσία); jindy znamená „jsoucno“ (τὸ ὄν) úplně substantivně „to, co jest“ a vyskytuje se i v plurálu „věci, které jsou“.
- 47 Nezralí mudrci, které má Platón na mysli, neuznávali u slova „jest“ význam obecné spony a tvrdili, že se ho smí užívat jenom v soudech identických.
- 48 Oni mladí lidé a pozdě se učící staří, o kterých byla řeč výše v místě 251b n., viz předcházející poznámku. Ti nepřipouštějí větu „člověk je dobrý“, v níž by byl člověk nazýván „různým“, tj. něčím jiným než člověkem, a to „pro společenství s různým stavem“, tj. s dobrotou.
- 49 Přislovečný břichomluvný věštec.
- 50 Směšováním jsoucen vyjadřuje Platón, že jedno jsoucno může být predikátem druhého. Soud „klid jest“ pokládá za výraz smíšení klidu a jsoucna (= bytí).

- 51 Tj. výrazem „ne velké“ označujeme jenom to, že je něco různé od velkého, a nijak tím nevyjadřujeme, že to je – proti jiným věcem – malé, neboť to může být i stejné s nimi.
- 52 Nekrásno je odděleno jako část od pojmu různosti a tato část nabývá svého určení tím, že je postavena proti pojmu krásna.
- 53 Srv. výše *Soph.* 237a.
- 54 Viz *Soph.* 251b. Také v tomto odstavci Platón odmítá dialektické kejklířství a staví proti němu metodu vážné dialektiky, při níž je třeba se vmýšleti do důvodů toho, s kým se rozmlouvá, i do vztahů, v kterých se věci ukazují.
- 55 V originále je slovní hra se slovem πρόβλημα, jež znamená obecně to, co je předhozeno; může to být i věc nastavená k ochraně i otázka předložená k řešení („problém“).
- 56 Viz *Soph.* 253a.
- 57 Platón nemá slova pro to, co nazýváme „věta“.
- 58 Proti Burnetovi nekládám druhé λεγόμενα.
- 59 Viz *Th.* 189e.
- 60 Slovem „zdání“ překládáme zde – ne dost přesně – Platónův výraz φαντασία, kdežto v místě 236b bylo třeba překládat příbuzné slovo φάντασμα „přelud“ a φανταστική „umění přeludové“, protože tam jde jen o jeden druh zdání, zdání nepravdivé, kdežto zde je myšleno zdání obecně jako jev psychologický. Jak vzniká zdání ze spojení mínění s vjemem, ukazuje Platón příkladem ve *Filébovi*, 38b–39c.
- 61 Viz *Soph.* 236b.
- 62 Myslitelům, kteří jsou schopni rozuměti takovému dělení a sami ho užívají.
- 63 Čtu bez ἄν, jež vkládá Burnet.
- 64 Srv. *Th.* 193c n.: „Jako vznikají zrakové klamy v zrcadle, když zrak převrací pravé v levé.“ Obšírně vykládá Platón svou teorii vidění a zejména, jak vznikají ze styku ohně vnitřního a ohně vnějšího obrazy v zrcadlech, v *Tim.* 45b nn.

- 65 Platón je nazývá neobvyklým složeným slovem δοξομιμητική, a proto omlouvá odvážnost toho výrazu.
- 66 Narážka na Homérovu *Iliadu*, VI, 211, kde Glaukos končí vypravování o svém rodu slovy (v překladu O. Vaňorného)
z takého původu tedy a z také pocházím krve.

Politikos

- 1 Sókratés Mladší, připomenutý již v dialozích *Theaitétos* a *Sofistés*, účastní se rozmluvy jedině v tomto dialogu. Je to nepochybně historická osoba, významná pro Platóna i vedle Platóna. Platón se o něm zmiňuje také ve svém *Jedenáctém dopise* a mluví o něm i Aristotelés v *Metafyzice*, 1036b24.
- 2 Po sofistovi, jenž byl „sestrojen“ v dialogu *Sofistés*.
- 3 Egyptský bůh Ammón byl uctíván také v Kyréně, rodišti Theodórově.
- 4 O podobnosti Theaitétově se Sókratem se zmiňuje Theodóros v *Theaitétovi*, 143e.
- 5 V Athénách byl rozdíl mezi obecnými, úředními lékaři, volenými ve sněmu a od obce placenými, a lékaři soukromými, kteří se postavením mnoho nelišili od otroků.
- 6 Platón užívá názvu „praktická umění“ asi v tom smyslu, který je obsažen v našem výrazu „výrobní činnosti“; proto není královské umění, ba ani umění stavitelské uměním praktickým.
- 7 Řecké slovo, které překládáme slovem „chov“, je τροφή a to souvisí se slovesem τρέφειν „živiti“. Museli jsme užití slova širšího než „živení“, ale Platón později (275d n.) hledí právě na ten užší význam slova τροφή a odlučuje pojem královského umění od umění „živitelského“.
- 8 Mínění o zvláštní rozumnosti jeřábů bylo u Řeků rozšířené; projevy té rozumnosti vypočítává Aristotelés v *Hist. animal.* IX, 10.
- 9 Narážka na přísloví σπεῦδε βραδέως = „festina lente“ (pospíchej pomalu).
- 10 „Různosnubní“ jsou jednokopytníci, protože se u nich děje páření i mezi jedinci různých druhů.